

VID PADIS KLOSTER

*De kom en gång med kors och svärd
förkunnande sin lära
och härjade en hednisk värld
och dräpte till Guds ära.*

*Och munkar byggde klosterhus,
som lades i ruiner.
Men över världen är ett ljus,
som trotsar allt och skiner.*

E.L.

Förbindelselänk för

Estlands svenskar

Utgiven av kulturföreningen

SVENSKA ODLINGENS

VÄNNER

Redaktör: *Edvin Lagman*

Redaktionssekreterare:

Hugo Mickelin

Ansvarig utgivare: *Thomas Lorentz*

I redaktionen: *Tomas Dreijer*

Göran Treiberg

Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned

113 42 Stockholm

Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiri

35 13 11-6

1982 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 1983 50 kr

Dödsannonser 100 kronor

Övrig annonsering:

1/1 500:- 1/2 300:-

1/4 150:- 1/8 100:-

ISSN 0345-6706

Civiltryckeriet, Köping 1982

Öppettider för SOV:s

arkiv och Kustbon:s

redaktion/expedition

måndag 8-12

tisdag 8-15

onsdag 10-15

torsdag 9-13

fredag 10-15

Innehåll

Vid Padis kloster av <i>E.L.</i>	1
Universitetet i Dorpat av <i>Edvin Lagman</i>	2
En julhelg av <i>Sven Danell</i> (ur "Guldstrand")	3
Musik och språk av <i>Stig Appelgren</i>	6
Alfred Mählbergs dagbok av <i>Arnold Lindgren</i>	12
Ny bok om baltisk kyrkohistoria av <i>E.L.</i>	15
Gustav Adolfs-dagen av <i>Hugo Mickelin</i>	15
Bilder från hembygdsdagen av <i>Ronnie Ericsson</i>	16
Rickulkväll av <i>Inger Nemeth</i>	17
Korkisbybor samlade i vackra Sörmland av <i>R.N.</i>	19
Estnisk kulturfestival - Estival 83 av <i>Hugo Mickelin</i>	20
Tisdagsträffen av <i>Ingeborg</i>	21
Runöfest av <i>H.M.</i>	21
Notiser	21
Agneta Lindström 80 år av <i>LG/HM</i>	22
Lilly Luther in memoriam av <i>H.L.-O.</i>	22
Sälen som kom upp igen av <i>Junne Öman</i>	23
Ett tack av <i>T.L.</i>	23
Helsingfors - drömstaden för unga i Reval (ur <i>Hufvudstadsbladet</i>)	24
Kallelse till årsmöte	24
Förhandsmeddelande - bygdeträff	24
Ormsö	24
Familjenytt	25
Bemärkelsedagar	27

Edvin Lagman

Universitetet i Dorpat

Den 30 juni 1632 skrev Gustav II Adolf i fältlägret vid Würtemberg under stiftelseurkunden för ett universitet i Dorpat i Livland. Detta var en av de stora insatser som den svenske kungen gjorde, i sina provinser såväl som i sitt hemland Sverige, på kulturlivets område. Det nya lärosätet var avsett lika mycket för lantbefolkningens - ester- nas och letternas - som för adelns söner. Konungen förordnade också om rent sociala hjälpåtgärder för icke be- medlade studenter i form av husrum och utspisning. Det övervägande fler- talet inskrivna kom dock inte från detta befolkningsskikt, utan från den bal- tisk-tyska adeln och - i mycket stor utsträckning - från Sverige, i första hand Småland, och Finland. En mängd framstående lärarkrafter knöts till det nya universitetet, som fick en modern prägel med inriktning på en mer prak- tiskt betonad utbildning än den som bestods vid de gamla universiteten, där tiden förnöttes med meningslösa hår- klyverier och dispyter. Universitetets förste kansler blev Gustav Adolfs be- römde lärare Johan Skytte.

Kungen stupade i slaget vid Lützen bara några månader efter det att han hade undertecknat akten. Tiderna var oroliga, men det nya lärosätet kunde dock starta och fortsätta sitt arbete under jämförelsevis lugna förhållanden. Den högtidliga invigningen ägde rum den 15 oktober och försiggick under pompösa former, med processioner och tal på välformat latin, festguds- tjänst m m. Sedan begynte det akade- miska arbetet och fortskred relativt ostört ända till den ryska invasionen 1656. Året därpå samlades universi- tetspersonalen i Reval och startade där undervisning på nytt. Ett femtiotal stu- denter inskrevs från detta år och fram till 1665, då verksamheten åter måste avbrytas. Efter ockupation, fredsslut och en rad interna tvistigheter kunde akademin återvända till Dorpat 1688 och invigdes högtidligen på nytt 1690. Det blev ett stort men tyvärr kortvarigt uppsving under 1600-talets sista år- tionde. Redan 1699 måste lärosätet flyttas till Pernau, där nya ambitiösa

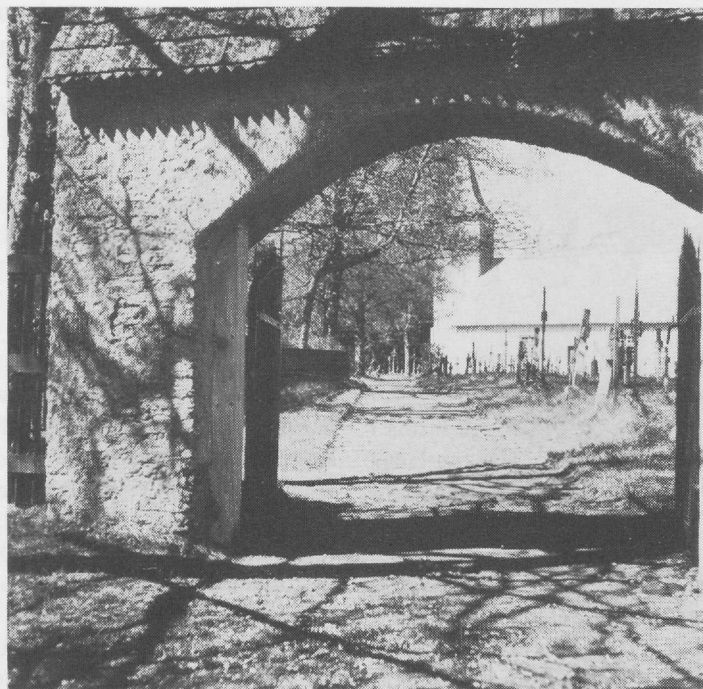
ansatser gjordes. Hela den akademiska verksamheten måste dock i krigets stormar nedläggas 1710.

1802 öppnades Dorpats universitet på nytt av tsar Alexander I och har sedan dess ägt bestånd. När Estland blev självständigt 1918 kom det att benäm- nas med den estniska formen av stan- dens namn: Tartu universitet, Tartu Ulikool, Universitas Tartuensis. Un- der mellankrigstiden blev det definitivt ett lärosäte för landets egen befolk- ning. Under dessa år kommer även studerande från Estlands svenskbygder till Dorpat, i början ungdomar som ge- nomgått estniskt eller tyskt gymnasi- um, senare, på trettioalet, även abitu- rier från det svenska gymnasiet i Hapsal. Bland de tidigaste estlands- svenska akademikerna finner vi främst präster och läkare, senare tillkommer även humanister, naturvetare och eko- nomer. Syftet med utbildningen var att estlandssvenskar med akademisk ut- bildning skulle besätta poster som var av betydelse för den svenska folkgrup- pen i Estland. Rikssvenska samman- slutningar tillhandahöll studielån.

Under universitetets tidigare perio- der synes studenterna mången gång ha fört ett bullersamt och störande liv, och läroanstalten höll sig med egen rättsskipning bl a för att stävja ofog av skilda slag. Den tid då förhållandena var sådana, var under mellankrigstiden naturligtvis för länge sedan förbi. Man ägnade sig i regel ganska stillsamt åt sina studier, men detta hindrade inte ett mångskiftande studentliv, för det mesta på de gamla traditionernas grund: samling i korporationer ("na- tioner") och andra föreningar med en verksamhet enligt åldrigt skick, med restaurangbesök och majfirande. I mitt eget minne framstår det sena trettita- lets studentliv i Dorpat/Tartu som präglad av den glada samvaron, de rika traditionerna och den djupt kända plik- ten för och kärleken till landet. Det var något gediget över detta, denna an- krytning till Centraleuropas kultur se- dan århundraden och denna djupt all- varliga känsla för det egna landet.

Sven Danell

En julhelg

Rosleps kapell.

Foto Per Söderbäck

Helgera voro arbetsfyllda. Vid jul, påsk och pingst firades inte bara andadagarna utan också tredjedagarna som helg- och gudstjänstdagar. Påskhelgen, som på sätt och vis började redan skärtorsdags eftermiddag med den stora nattvardsgången, varade sålunda nära sex dagar under oavlatligt predikande, döpande och vigande. En påsk hade jag tjugo barndop på vitt skilda ställen i församlingen, och det

Den period då estlandssvenskar vistades vid universitetet i Dorpat blev mycket kort. Men den lade en god grund för fortsatt akademisk verksamhet annorstädes, främst i Sverige, när krig och ockupation hade drivit människorna från deras hem och skingrat dem över världen.

I år har 350-årsminnet av Dorpatuniversitetets grundande firats, både i Estland och i Sverige. I sammanhanget har företrädare för universitetet i Uppsala och Dorpat gästvarandras läroanstalter och i festliga sammanhang talat om de givande kulturella förbindelserna mellan Sverige och Estland i

sista började halv tio på kvällen. Hade inte de långa färderna mellan byarna varit, så hade väl själen drunknat i allt ordande.

Man försökte intala sig, att dessa ensliga slädfärder under kvällar och nätter skulle ge underbara tillfällen till meditation. Egentligen var det rätt klen med denna. Var nordan skarp, så trängde kölden igenom både kosackpälsen och valenköj*, och då gick det

gången tid. Vid Gustav Adolfs Akademiens högtidssammankomst i Uppsala universitets aula överräckte rektorn vid Tartu universitet en minnesmedalj till kung Carl Gustaf. Som f.d. estlandssvensk student i Dorpat och som medlem i akademien kände jag en särskild glädje över att vara med vid detta tillfälle.

Det är inte så länge sedan som Sovjet ännu ansåg att universitetet i Tartu var en rysk skapelse från 1800-talets början. Denna uppfattning har nu övergivits. Man vill gärna tro att detta är ett uttryck för en vändning mot större öppenhet för utbyte av kulturella värden och vetenskapliga erfarenheter.

inte bra att tänka. Ibland talade dock Gud så direkt och påtagligt, att man inte kunde undgå att höra.

En kväll i jultiden hade jag varit uppe i Höbring på bypredikan. Bortresan hade gått på prima slädföre i nyfallen, lös snö. När andaktsstunden sent på kvällen avslutades, hade det blåst upp till storm, och fastän det var kallt, var marken bar på alla öppna sträckor. Snön hade helt enkelt blåst bort. Det var en pina att höra medarna gnissla mot marken verst efter verst, och det skulle ta många timmar att i den takten ta sig till Birkas, där jag skulle tillbringa natten. Jag styrde därför på små skogsvägar neråt Sutlepsviken för att få köra på isen den återstående sträckan. Innan jag hunnit ner till Sutleps by, var klockan halv ett på natten. Jag behövde hjälp med att hitta ut på viken, ty det fanns taggtrådsstängsel kors och tvärs. I en enda stuga lyste ljus. Jag knackade på, och några unga pojkar, djupt försjunkna i sitt kortspel, kisade överrumplade mot prästen, som kom inramlande ur mörkret. En av dem gick beredvilligt med och visade väg. När vi genom en labyrinth av taggtrådsinhägnader kommit ner till strandbrynet, visade han mig på ett ljus på motsatta stranden och sade: »Det där är i Lyckholm. Håll kurs på det ljuset, för där kan man komma upp på land«. Jag visste att anvisningen var behövlig. I vassruggar fryser det sällan ordentligt, inte heller över stenar, som nå upp nära ytan, och om man inte körde i land på rätt ställe, kunde man inte bara gå ner sig med hästen utan, om man lyckades ta sig i land, råka in i taggtråd i mörkret.

Jag höll alltså kurs på ljuset en eller annan verst. Men så, helt plötsligt, försvann det. Stjärnorna voro skymda av moln, och några ljus på övriga stränder syntes inte till. Det var sällsynt, att nucköbor brände lampolja vid denna tid på dygnet. Jag for som i blindo. »Jäntan«, som jag hade för släden, var oviss om orienteringen. Stå stilla och frysa hela natten hade varit synd om djuret. Jag höll min kurs efter vinden, dock väl vetande, att denna vred sig hela tiden.

Efter ytterligare en stunds färd såg jag plötsligt ljuset framför mig igen.

* Ryska filtstövlar.

Det hade antagligen aldrig varit släckt utan kommit bakom någon byggnad e. d. en stund. Men nu körde jag gamla Jäntan i ömsom trav och galopp, ty jag ville inte bli utan vägledning en gång till. Det gällde att skynda på, medan man hade ljuset.

Den natten hade Försynen själv givit en stark och god utläggning till det ord, som genljöd i mina öron, medan Jäntans broddar revo loss ishagel, som piskade ansiktet. »Medan I haven ljust, vandren i ljuset. . .«

Julaftonskvällen 1931 talade jag vid en barnfest i Klottorps bönhus. Det var svenska barn och svenska sånger. Inte var jag uteslutande glad åt dessa barnsammandragningar överallt i bönhusen på den afton, som framför andra borde vara hemmens högtid. Men det brukades nu en gång så, och dess värre hade även de frommaste föräldrar därute märkligt liten förmåga att skapa kristen högtid därhemma. Hellre då barnfesten än ingenting alls.

Jag hade åter Birkas' Jäntan, en älsklig varelse med kanske en gnutta ädelt blod, lätt i sina rörelser men litet kort i steget av begynnande åldersstehet. I månsken och till klangen av Jäntans dombjällror blev färden i månsken upp till Rikullvelde och Hinnosgården nästan en gudstjänst. Jag kom sent fram efter den långa slädfärden, men enligt överenskommelse var dörren olåst och sängen i ordning. En liten lampa stod och brann i Anders' storstuga. Jag tänkte att den stod där för att lysa mig till mitt rum och släckte den, när jag fått av mig pälsen. Dagen därpå sade mig Anders, att den hade bort få brinna ända till morgonen, ty så var bygdens sed på julnatten.

I otta gingo vi till kapellet, först Anders och jag, efter oss i snöstigen Tiu och så de övriga. När vi kommo fram, var det med nöd jag fick upp dörren för folkträngseln. Den gick nämligen inåt. Ottegudstjänsten blev just en sådan strålande högtid som man önskar sig, men mycket lång. Jag tror att det var sex körsånger, och minns jag rätt talade både missionsförbundspastorn och jag enligt gällande skick och sed. Gudstjänsten tog fyra timmar, och det var ljusan dag, innan allt var slut. Men föret var bra, och jag hoppades hinna i tid till tåget i Hapsal. Jag skulle nämligen resa till Kors för att där hålla svensk gudstjänst på An-

nandagen, och för att vid en så betydelsefull högtid inte riskera att fastna i en eventuell snöstorm på vägen längs nordkusten skulle jag ta tåg från Hapsal till Vasalemma station, där skjuts skulle möta.

Knappt var emellertid julottan över, förrän två glädjestrålände barnafäder trängde sig fram genom mängden och bådo om dopförrättningen i sina hem. Det hade börjat töa, jag hade 3 mil till Hapsal över vatten och land, och föret kunde hinna bli dåligt under dagens lopp. Efter någon tvekan resolverade jag, att ett barndop kunde medhinnas, men ej två. De båda hemmen voro nämligen belägna i skilda byar.

Högtid blev det i dopgården. Halmkronan, estlandssvenskarnas förnämsta julprydnad, hängde spenslig och lätt i taket, riggade båtmodeller voro uppställda på små väggkonsoler, och en gemensam stänka med svagt och hyggligt öl gick runt laget från mun till mun. Den jordiska och mänskliga glädjen helgades av Honom, som, när denna inom kort är försvunnen, skall »sötman av en evig nåd i sorgekalken blanda».

Men när dopet var över och en tallrik nuckösoppa inmundigad, måste jag sätta fart på Jäntan. Solen riktigt gasade, smältvatten rann i medspåren, och med varje halvtimme blev föret sämre. Allt längre sträckor måste köras fot för fot, och när jag äntligen hann till Birkas, skymde det på. Det var visserligen ännu 4 verst till stranden, men eftersom jag visste att isen på Hapsalviken var för dålig för att bära en häst, ställde jag in Jäntan för att fortsätta till fots. Folkhögskolan var tillbommad nu under jullovet, men jag

hade nyckel och gick in för att se, om det möjligen fanns en bit bröd, ty det hade gått många timmar sedan jag lämnade dopgården. Allt var emellertid tomt och kallt. Några tussar vadd från den ensligt drömmande julgranen fingo tjäna att täppa till näsan, som blödde på grund av nattvak de senaste veckorna. Och en soffa frestade till några minuters vila. Så bar det iväg. Kosackpälsen var ej alltför tung att marschera i, och kappsäcken var med avsikt lätt packad. Under de 4 versten ner till Österby hann det bli beckmörkt. Blåsten tilltog och slet vilt i kappsäck och päls. Det var västan. Alltså påvatten. Skulle blåsten hinna bryta upp isen innan jag hann över? Det skulle varit av intresse att se hur viken såg ut.

När jag närmade mig landfästet för den nästan kilometerlånga piren, dök en ficklampa upp ur mörkret och bländade mig. "Gå inte över sjön i kväll!" röt en röst på estniska. När vi passerat varandra, kunde jag urskilja att det var två män jag mött. De voro på väg från stranden in mot byn. När de förstodo att jag tänkte fortsätta, ropade den ene, bölande som en mistlur för att höras genom blåsten: "Om du ändå går, så gå inte mot det röda ljuset utan mot det vita!" Det var en mycket tacknämlig anvisning, kanske livsviktig. Man kunde alltså inte hålla på det röda ljuset utåt västra delen av Hapsals hamn utan måste hålla kurs längre in.

Som jag väntat, hade blåsten pressat upp påvatten på isen, och detta gick redan i rätt höga vågor. Givetvis slogo vågorna över mina knähöga stövlar, som nästan genast vattenfylldes. Men vatten i stövlskaften blir rätt varmt

ALLA KUSTBONS LÄSARE

TILLÖNSKAS

GOD JUL

OCH

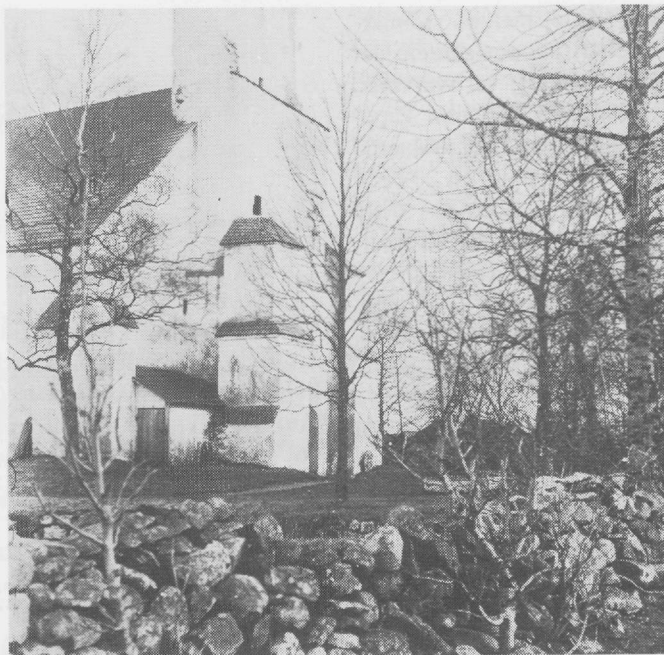
GOTT NYTT ÅR

efter en stund. Det är alltid varmare att vada med kläderna på än barbent. Frågan är bara, hur man skall klara sig efteråt, om man inte har tillfälle att få torrt på kroppen. Dumt nog hade jag inga bytesplagg.

Brottningen med blåsten ute på isen blev så hård, att överkroppen dröp av svett, medan benen plaskade i mer än tillräcklig svalka. De knappa tre versten över viken tycktes ändlösa. När jag kravlade mig upp på kajen i Hapsal med tack till Gud för att isen inte hade brutit upp, var jag ungefär lika våt av svett upptill som av saltvatten nertill. Det var 2 verst till stationen, och på juldagens kväll var ingen izvoschtschik* synlig. Alltså sattes kurs på stationen. Jag hann tåget i tid och kastade mig utmattad på tredjeklasskuppens träbänk. Efter ett par timmars dunkande i skenskarvarna steg jag av i Vasalemma med känslan att ha hjul som dunkade inne i huvudet. På stationsplanen var öde, tomt och natt. Ingen skjuts hade kommit mig till mötes. Som det senare visade sig, hade mitt senaste brev till Dunkelmann inte kommit fram. Posten var väl överlupen av julkort.

Frysande som en våt hund irrade jag omkring i det lilla tröstlösa stations-samhället. Till Kors var 22 verst, och att nu marschera den vägen med kappsäck och päls var inte inbjudande. Än värre vore att gå brandvakt i blåsten med sura kläder. Ingen kände jag här, och ingen människa syntes till, förrän en ung kvinna kom emot mig på samhällets enda gata. Litet tveksam om hur hon skulle uppfatta det, frågade jag så hövligt jag kunde, om det fanns någonstans där man kunde få nattkvarter. Jodå, det gick för sig hos henne, det. Hon gick före till sitt hem, där husmodern, en tjock kvinna med rått och brutalt utseende, tog emot. Jag hade en känsla att det inte var något alldeles bra ställe, men det fanns inget val. Något tvekande visade frun mig en liten snickarverkstad, där det förutom hyvelbänken stod en säng. Ena fönsterrutan var utan glas och i stället förgillrad med sådana spånor som man gör korgar av. Träspånen pepo bedrövligt i stormen, och det blåste friskt i rummet. Men i en snickarverkstad fanns väl åtminstone inte ohyra, och

* Droskkusk.

Kors kyrka.

Foto Per Söderbäck

jag hade dessutom känslan att man inte borde bli intim med den här familjen. Gumman hade tydligen tänkt att jag skulle be att få komma in i våningen, ty hon såg en aning förvånad ut när jag förklarade mig nöjd med verkstaden. Denna brukade tjäna som sovplats för hundarna, sade hon, men eftersom dörrlåset var bortramlat, skulle hon gillra stolar för dörren, så att de inte kunde komma in. Så tog hon med sig lampan och gick sin väg. Mycket riktigt staplade hon, såsom jag hörde i mörkret, en barrikad av stolar utanför den trasiga dörren.

Så snart hennes tofflor hasat därifrån, följde ett väldigt brak, när hundarna, som tydligen voro stora, stormade barriaden i ett ögonblick och rusade in. Det skulle ha intresserat att veta hur de sågo ut, men kolmörker är kolmörker. Den ene, som kravlade sig upp i bädden och lade sig på mig, vägde ungefär så mycket som ett 10-12 års barn. Men hans lukt vittnade om en så fruktansvärt försummad personlig hygien, att det uppenbarligen skulle bli omöjligt att få en blund med honom till sängkamrat. Skulle han bli arg, om jag sparkade honom? Försöka duger, och utan större våld än nöden krävde förpassade jag honom i golvet. Inte en morgning hördes, men han var ögonblickligen uppe och lade sig på mig igen. På nytt sparkade jag ut honom, och ånyo återtog han strax sin plats. Det kunde väl ha varit midnatt när jag

lade mig, och en stor del av de återstående timmarna tillbragte jag med denna tvekamp med en osynlig motståndare. Det blev jag som fick ge mig. Hans envishet fick mig att ta reson.

Förresten hade jag snart upptäckt, att det fanns något som luktade värre än hunden, och det var kudden. Att luta kinden mot den var outhärdligt, varför jag låg med näsan i vädret hela tiden. Till min tröst tänkte jag med skadeglädje på all den ohyra som måste finnas i en sådan kudde och som nu, lamslagen av kölden, gick miste om sitt offer.

Plötsligt avbrötos mina sällsamma julbetraktelser av ett brak, ännu värre än det hundarna åstadkommit. Det lät som om en av väggarna störtat samman, och nu kom stormen med full kraft och isande kyla från det håll varåt sängens huvudända vette. När det efter mycket långa timmar blev en aning dager, visade det sig, att en permanent igensatt dörr hade brutits loss av stormen strax bakom mitt huvud och halvlåg där med tjärdrev och blånor fladdrande i kanterna. Utanför var en glasveranda, praktiskt taget utan glas. Därav kom det sig, att efternatten känts som ett stycke friluftsliv.

Eftersom det ändå inte fanns en tanke på sömn, kom gryningen som en befriare. När jag efter en bit mat i stugan kom ut på förstutrappan, fann jag att vinden hade kantrat över till ostan och blivit verkligt bitande kall. I

går hade det varit tö, men nu var mar-
ken som glaserad. Till postgården, där
man kunde få posthäst, var två verst,
och jag knallade dit med min kapp-
säck. Gästgivaren var föga trakterad
av att få på halsen en åktur på 20 verst
bort och lika många tillbaka i detta
väder, men han var ju skyldig att skjut-
sa och fick foga sig. Nyfiken var jag
på vad för häst jag skulle få, ty därpå
hängde inte bara om jag skulle komma
fram till Kors kyrka i tid utan också
hur länge jag skulle få sitta i blåsten i
sura kläder. För släden leddes fram en
präktig svart vallack, tydligen en kors-
ning av estnisk lantras och ädelt blod.
Det lovade gott. Men o ve! Så snart jag
satt mig i släden vid gästgivarens sida,
visade det sig, att hästen haltade på
ena bakfoten. Vi måste köra mycket i
skritt, och det blev väl en tre timmars
tråkande i blåsten, innan vi voro fram-
me vid Korskyrka.

Vid kyrkporten mötte jag klockaren.
"Har det kommit några svenskar?"
frågade jag. "Svenskar, svenskar –
här i socknen finns inga svenskar!"
mässade han hänfullt på sin vanliga
melodi. Jag var vresig av köld och
smällande huvudvärk. En syndig lust
att klämma till honom kuvades, mind-
re av kristlig kärlek till nästan än av
sinnet för vad som kunde passa sig vid
kyrkporten en julhelg. Emellertid
stämde han mig strax blidare genom
att visa med handen ut över den vid-
sträckta kalmarken utåt havet norr-
över, ditåt svenskarna bodde, och för-
klara helt sakligt och utan ironi: "I
sådant väder kan ingen människa ta sig
hit". Det var i det närmaste dagsens
sanning. Hela kalmarken var hal som
glas. Att stå upprätt på sina ben där i
rykande storm ens ett ögonblick var
helt utom människomakt, såvida man
inte hade järnbroddar under fötterna.

Det fanns emellertid en, som hade
utfört det omöjliga, Kurks, min trogne
vän och gode tolk, hade tagit sig över.
Han hade vinden snarare med än mot
sig och menade inte att det varit så
svårt.

Sedan jag en stund tinat upp mina
frusna lemmar i sockenstugan, gävo
Kurks och jag oss iväg för att hålla
gudstjänst i Korkis i stället. Dit var
inmot en mil, varav över hälften var
kalmark. I brist på isbroddar måste vi
krypa på alla fyra det mesta av den
första halvmilen under utnyttjande av

Stig Appelgren

Musik och språk

Finlandssvenskarna Otto Anderssons och Herman Vendells besök i Svensk- Estland

Mellan yttersta spetsen av Hangö udd,
Finlands sydligaste punkt, och Odens-
holm är det 60 km. Från Obbnäs i
Porkala i Nyland är det 40 km till Nar-
gö. Vid klart väder kan man se över
Finska viken till andra sidan, från Fin-
land över till Estland eller tvärtom.
"Så klar vardt luften för en stund att vi
samtidigt sågo Hangö, Nargö, Baltisc-
hports och Odensholms fyror", skriver
Herman Vendell i ett brev från Ormsö
den 29 juni 1877 till A. O. Freudent-
hal, när han var på väg i båt från Fin-
land till Estland för att börja arbetet på
den estlandssvenska ordbok, som
Svenska Odlingens Vänner gav ut på
nytt i år.

När avståndet är så smått är det ju
klart att förbindelserna mellan länder-
na och mellan kustborna på ömse si-
dor, alltså mellan estlandssvenskar och
finlandssvenskar, har varit livliga un-

der århundradenas lopp. Det har gällt
handelsfärder, det har gällt överflytt-
ning i den ena eller den andra riktning-
en. Övergången från det estlandssven-
ska språket till finlandssvenska går väl
ungefär vid Nargö.

Att utförligt skildra finlandssven-
skar som har besökt de estlandssven-
ska orterna vore alltså ganska omöj-
ligt, om vi ser på de mångåriga förbin-
delserna. Det är otaliga besök som har
gjorts. Därför måste vi begränsa oss.
Vi begränsar oss till de finlandssven-
ska vetenskapsmän, som har gjort
estlandssvenskarna kända, som har
fört estlandssvenskarna in i uppslags-
verken, tillsammans med de sveriges-
venska vetenskapsmännen, som började
utforska estlandssvenskarna först
vid 1900-talets början, då finlands-
svenskarna redan hade lagt grunden till
denna forskning, på 1870-talet, och

varje uppstickande jordklump, varje
hög frusen hästspillning, varje gräst-
va som nådde upp genom isen och
varje videbuske. Sedan kom man i lä
för skogen och började kunna gå upp-
rätt som en människa. Snart voro vi
framme i byn, och glädjen blev stor
när budet gick runt om svensk julguds-
tjänst. Man gick man ur huse till skol-
huset.

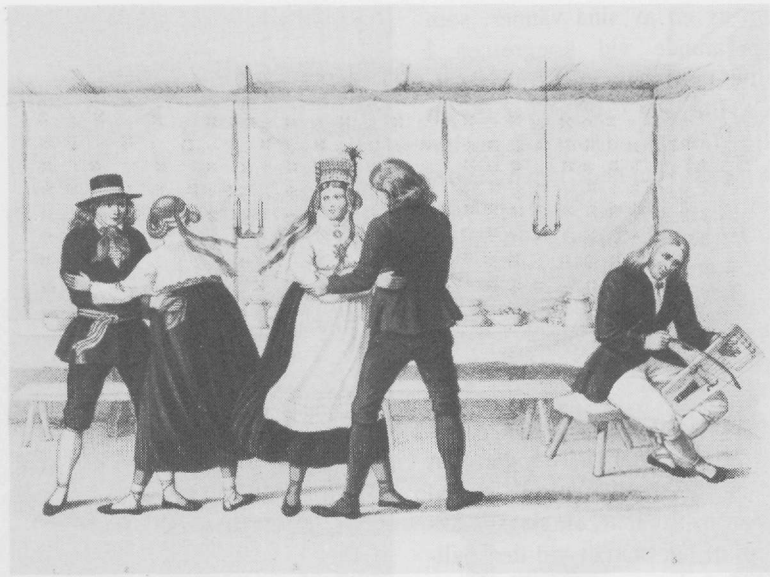
På sätt och vis var det en alldeles
vanlig gudstjänst, lik alla andra i Kor-
kis. Gamle Lehtmets var där, den in-
telligente och beläste gamle läraren,
som levde så fattigt på sin usla pension
men var så rik på kunskaper och livser-
farenhet. Och lilla linhåriga Meta med
änglaansiktet hjälpte mig att predika
utan att ana det, och de hederliga Norr-
mans också, och den halvt sinnessjuka
S. och Jüri Pella med både mor och
hustru och en hel rad av sina barn, som
hade så stora ögon, för det låg i släk-
ten. Och hon som hade barn med flera
olika fäder var också där, ty hon hade
ju en själ hon också och behövde
evangelium om Kristus.

Men fastän gudstjänsten på sätt och
vis var alldeles som vanligt, minns
man den med en säregen segerglädje.
Djävulen tycktes ha satt sig i sinnet, att
det inte skulle bli någon svensk guds-
tjänst i Kors på den helige Stefa-
nus' dag. Men han hade fått dra det
kortaste strået.

Martyrernas blod hör ju till ett helt
annat kapitel än frusna lilltår, och ändå
tycktes det mig, som om jag fått vara
med om en liten framgång för Guds
rike, också jag. Mer än åt fullpackade
julottekyrkor glädde jag mig åt skaran
i Korkis' skola och åt den lilla segern,
som var "ljuv, ju mer den kostat".

På hemväg genom Kors' kyrkby
mötte jag Dunkelmann, som med ar-
marna utsträckta för att kunna balanse-
ra i halkan skumpade från sockenstu-
gan till kyrkan i kort galopp i sin fotsi-
da vargskinnspäls. Han var sent ute
och hade brättom till sin estniska guds-
tjänst. Vi önskade varandra god helg,
och så gick min färd hemåt till tredje-
dagens gudstjänster.

(Ur "Guldstrand")

Dans till spel på tagelharpa.

Litografi av Schlichting, ca 1850

första gången med Herman Vendells ovannämnda seglats.

Låt oss först nämna den främsta av de finlandssvenska vetenskapsmännen, den som förde estlandssvenskarna in i den internationella vetenskapliga litteraturen.

Otto Andersson och musiken

Hans namn var *Otto Andersson*. Han var skärgårdspojke från Vårdö på Åland och började sitt yrkesliv som jungman på åländska skutor, som förde ved till Stockholm. Men han visade musikaliska anlag och började som regementsmusiker. Som sådan var han även med om fältmanövrer vid Tsarskoje Selo och skrev därifrån sina första tidningskorrespondenser. År 1900, vid 21 års ålder, avlade han klockar- och organistexamen och genomgick Helsingfors musikinstitut 1901-05.

Det var under Helsingfors-tiden han upptäckte estlandssvenskarna. Han reste till Estland 1903-04 och tecknade upp folkliga visor, danser och melodier. I samband med detta gjorde han sin stora upptäckt: *talharpan*, som han kallade *stråklarpa*. Då Andersson hade beslutat bedriva akademiska studier och hade fått dispens för studentexamen, tog han stråklarpan till ämne för sin doktorsavhandling och blev 1923 doktor på denna. Två år senare blev han docent i nordisk musikforskning vid Helsingfors universitet och var 1926-46 professor i musikvetenskap och folkdiktsforskning vid Åbo Akademi. (Den första och enda profes-

suren i musikvetenskap i Sverige inrättades först 1947.) Otto Andersson avled 1970 i den höga åldern av 91 år.

I doktorsavhandlingen om stråklarpan förde Andersson alltså fram talharpan till internationell uppmärksamhet, främst genom att en reviderad version på engelska, *The Bowed Harp*, kom ut 1930, en sällsynt ära för en nordisk avhandling att ges ut i London; översättarinnan hade tillfogat egna noter. På detta sätt kom även estlandssvenskarna in i den internationella litteraturen, då Otto Anderssons avhandling innehåller många skildringar av dem.

Hur allt detta gick till och hur talharpfrågan ytterligare utvecklade sig har Otto Andersson detaljerat beskrivit i ett föredrag, hållet på hans ålderdom. Tyvärr är föredraget odaterat, har ingen rubrik och inga uppgifter om var det har hållits. Men det är tydligen opublicerat och därför passar det bra här som en sammanfattning av Otto Anderssons insatser för talharpan – Anderssons arbete för estlandssvensk folkdiktning och folkdans ingår tyvärr ej här och bildar ett eget kapitel.

Otto Andersson om talharpan:

”När stråklarpan numera behandlas i den instrumenthistoriska litteraturen, heter det ibland, att jag ”upptäckt” detta märkliga musikinstrument. Denna uppgift är emellertid oriktig, ty instrumentet omtalas under namnet ”*talharpa*” redan av C. Russwurm i den berömda arbete ”*Eibofolke*”, en

bok om svenskarna i Estland, skriven på tyska och tryckt i Reval 1855. Instrumentet finns vidare avbildat i det av H. Schlichting utgivna planschverket ”*Trachten der Schweden auf den Küsten Ehstlands und auf Runö*”, tryckt i Leipzig 1854.

Men det är riktigt att jag givit instrumentet namnet *stråklarpa*, eng. *Bowed Harp*, ty. *Streichharfe* och givit det en plats inom den europeiska instrumenthistorien. Det blev första gången nämnt offentligt i ett organologiskt (instrumenthistoriskt) sammanhang, när jag publicerade min artikel ”*Bland Estlands svenskar*” i Svenska litteratursällskapets i Finland Förhandlingar och uppsatser 1904. Artikeln, ursprungligen ett föredrag inför Litteratursällskapets styrelse den 19 maj samma år, var en illustrerad berättelse om mitt besök hos estlandssvenskarna vid tiden omkring årsskiftet (1903–1904). Mina tidigare insamlingsfärder till Österbotten, hade varit så resultatrika och stimulerande att jag kom att tänka på nödvändigheten av att tillvarata den estlandssvenska folkmusiktraditionen, som måhända var äldre än den finlandssvenska. Jag sökte ett resestipendium av Svenska litteratursällskapet, och sedan sällskapets styrelse beviljat 200 mark för upptecknande under instundande julsemester, av folkvisor, sånglekar och dansmelodier på Ormsö och Nuckö, begav jag mig en decemberdag 1903 över Finska viken med den gamla clipper-stävade ångaren Finland.

Ormsöbornas gamla ”nationalinstrument” *talharpan*, visade sig vara värd ett ingående studium. Den traditionella spelmanskonsten höll på att glömmas på Ormsö liksom annorstädes. En skicklig spelman på talharpa, en ”*harpare*”, som han kallades, fanns ännu i livet; han hette Hans Renqvist (f. 1842), som spelade för mig under flera dagar. Detta skedde dels på prästgården, där jag bodde som gäst hos kyrkoherde Väinö Melin och hans familj samt svärföräldrar, prostparet Nordgren, dels i Renqvists hem i Borgby. Jag lyckades uppteckna vidpass 60 harplåtar, inklusive ett mindre antal, upptecknade efter sångföredrag.

Bekantskapen med talharpan var fascinerande. Ett stråkinstrument utan gripbräde och med ett fyrkantigt hål i

stället, var okänt i den västerländska musikens historia. Lika okänd var den spelteknik "harparen" använde – strängförkortningen skedde nämligen med fingrarnas baksida eller naglarna som från sidan berörde den fritt svävande strängen.

Uppsatsen "Bland Estlands svenskar" innehöll även illustrationer och ett par melodier. En mera specialiserad och med flera bilder och melodier illustrerad artikel ingick i Finsk Musikrevy 1906. Inför mellanfolkligt forum presenterade jag instrumentet i ett föredrag med titeln "Altnordische Streichinstrumente" vid den internationella musikkongressen i Wien 1909. Där illustrerade jag föredraget med två placher upptagande många instrumentbilder och två spelmän samt ett antal melodier som jag spelade på Hans Renqvists harpa; den hade jag medfört till kongressen. Jag skänkte sedan instrumentet åt föreståndaren för fonogramarkivet i Berlin, Professor E.M. von Hornborstel. I förbigående kan jag nämna att jag 1950 återsåg denna min gåva i en instrumentsamling vid universitetet i Bloomington Indiana, U.S.A. En utförligare behandling av instrumentet publicerade jag i festskriften till E.N. Hammarstedt 1921. Före detta hade jag valt stråkarpan till ämne för min licentiatavhandling, på vilken jag disputerade för fil. dr-grad vid universitetet i Helsingfors våren 1923.

På grund av instrumentets sällsynthet och särartade spelteknik har skildringarna av det blivit observerade av instrumentforskare och museimän på många ställen. Föreståndaren för det 1897 grundade *Musikhistoriska museet*, i Stockholm, Johannes Svanberg, hade läst uppsatsen "Bland Estlands svenskar", och berättade i ett brev till mig, att han hade ett liknande instrument i sitt museum. Han skrev bl.a. följande "Att det icke är någon förfälskning synes tydligt. Den person som jag köpte harpan af sade att det var 'ett folkinstrument från Småland'." Det är detta instrument som jag brukar kalla "Smålandsharpan".

Efter föredraget i Wien 1909 mottog jag ett brev av en av den tidens främsta instrumentforskare i Europa, chefen för det berömda musikhistoriska museet i Bryssel, Professor Charles Mahil-

lon, som av en av sina vänner, som varit närvarande vid kongressen i Wien blivit underrättad om föredraget, och som ville veta vad det var för ett märkvärdigt musikredskap som jag hade presenterat. Han hade ingen kännedom om ett instrument som spelades på detta vis och han saknade ett sådant i sitt museum; det omnämndes icke heller i den av honom utgivna instrumentkatalogen i fyra band. Charles Mahillons överraskning återspeglas i brevet.

"Min utmärkte vän Doktor Aloys Obrist från Weymar har underrättat mig om er adress, då han talade med mig om ett instrument, ett slags stråkcitra som ni har anmält vid den nyliken inträffade kongressen i Wien, och jag tager mig friheten fråga om ni inte kunde anskaffa ett fotografi därav och låta mig få veta dess riktiga namn ävensom strängarnas stämning. Om min begäran icke är ogrannlaga skulle jag vilja fråga om det icke är möjligt att köpa för min räkning ett av dessa instrument — och låta mig veta priset vilket jag skulle sända er i förskott. Detta instrument är ämnat för Kungl. Musikkonservatoriet i Bryssel för vilket jag har äran vara föreståndare."

— — —

Uppsatsen i Hammarstedt-festskriften gav eko på närmare håll. Den svenske musikforskaren Tobias Norlind behandlade den i en längre undersökning i vilken han diskuterade hela kantele-problemet. Norlind lade där stor vikt vid de relativt talrika förbindelserna österut i motsats till de få anknytningar till besläktade instrument i Västeuropa som kunnat påvisas.

Jag kan icke här dröja vid det mottagande Stråkarpan rönte efter det boken hade blivit känd och framför allt efter att den engelska upplagan, *The Bowed Harp*, hade utkommit 1930. — — Här skall endast nämnas att jag ännu en gång tog stråkarpan till tals i en på engelska publicerad studie i *Budkavlen* 1954. Där behandlas främst mitt sökande efter det shetländska instrumentet *Gue* och den av Peter Crosley-Holland återgivna teckningen av *Welsh Crwth* utan gripbråde i ett manuskript från 1605–1610. Det där avbildade instrumentet har ett brett griphål istället för gripbråde. I den nämnda uppsatsen i *Budkavlen* har jag också tagit ställning till Nicholas Be-

Anders Westerberg demonstrerar tagelharpa på hembygdsdag i Saltsjöbaden. — Foto Nils Lagman.

ssaraboffs förslag, att jag borde undersöka, om icke den typ stråkarpan presenterar, kommit till Irland samma väg som den iriska bildkonsten inkommit enligt Arthur Kingsley Porter, nämligen från Egypten genom det kop-tiska Frankrike.

Den nordiska formen av detta stråkinstrument och dess närmare och fjärrare släktningar annorstädes har således blivit mycket omskriven. En ny behandling av problemet är utom av ovannämnda skäl motiverad av nyupptäckta källor och av de undersökningar av förbindelser mellan Skandinavien och de Brittiska öarna, som har framträtt under de allra senaste åren speciellt inom det keltologiska forskningsområdet. Jag har trott, att namnfrågan kan ha sitt filologiska intresse även för andra än musikforskare. Instrumentets vandringsvägar ger synbarligen ett icke oväsentligt bidrag till belysningen av den kulturspridning, som ägt rum i Nordvästeuropa allt sedan början av Vikingatiden.

— — —

Jag nämnde tidigare att jag infört instrumentet i den organologiska litteraturen under namn av *stråkarpan*. Detta namn, som numera accepterats rätt allmänt, ehuru en del lexika, särskilt tyska, använder *stråklyra* (Streichleier), förtjänar inledningsvis en

kort översikt. Det gäller icke blott ett namn utan en brokig lista av namnformer, vilka erbjuder ett betydande intresse och ibland stora tolkningssvårigheter.

Instrumentet kallades på Ormsö *talharpa*, *tallharpa* eller rätt och slätt *harpa*. När den förekom bland estländarna på fastlandet kallades den ruotsikandel*, svensk kantele eller svensk harpa. Russwurm, den första som redogjort för instrumentet, skriver i sitt arbete "Eibofolke" om namnet följande: "Die Tannenharte, tal-harpa, von tall, Tanne, oder Pferdehaar-Harfe, von tal, tagel-Pferdehaar, welches in Zusammensetzungen verkürzt werden kann. Die Saiten waren nämlich zuweilen aus gedrehten Pferdehaarschnüren, wie sie noch jetzt die Kinder zu diesem Zwecke gebrauchen, gemacht". Russwurm anför således båda etymologierna: Trädet tall som användes till virke för resonanskroppen, och hästtagel som tjänade som material för strängarna. Konsul *G. Fr. von Böhning i Reval*, som 1857 översände en talharpa till Finska Litteratursällskapet i Helsingfors, nämnde i sin beskrivning av instrumentet riktigt nog endast det senare alternativet: "Talharpa, som kommer ifrån tagel, varav strängarna förfärdigats", skriver han. Om spelsättet heter det uttryckligen i Böhnings brev, att strängarna beröras med baksidan av vänstra handens fingrar; slutligen tillägger Böhning, att varje bonde på Ormsö ägde skicklighet och övning att spela på detta enkla men ändå välklingande instrument. Namnets härledning ur strängmaterialet tagel har senare bekräftats av fil.dr. Nils Tiberg i Uppsala, som är specialist på de estlandssvenska dialekterna. Ingen av dessa författare nämner den tagelförsedda stråken, vilket bör observeras. Det är således endast en semantisk utvidgning – att instrumentet är ett stråkinstrument – som framgår av den av mig använda termen. Den sammanhänger samtidigt såväl med den finska termen *jouhikantele* (= tagel- 1. stråkantele) och den norska *haargie*, som behandlas längre fram."

*skall vara rootsi kannel.

Red.

*

*

*

Den här bilden föreställer troligen estlandssvenskar, som 1854-55 besökte Sverige och vars språk granskades av P. A. Säve.

Herman Vendell och språket

Här måste vi lämna Otto Anderssons uppsats och övergå till det andra fält, där finlandssvenska vetenskapsmän har gjort en bestående insats i Svensk-Estland: språkforskningen. Där är det det första och största namnet Herman Vendell och hans många arbeten om estlandssvenska folk mål.

Men först måste vi berätta hur forskningen om estlandssvenskarnas språk började. Det är *historien om saltet*:

År 1855 hade fem estlandssvenskar förlit i svenska skärgården. Om dem berättades i en stor artikel i Illustrerad tidning 1855 av August Sohlman, hela deras estlandssvenska bakgrund belystes, och ett träsnitt av dem prydde artikeln. Illustrerad Tidning startade samtidigt en insamling för att de fem skulle få en ny båt; man kunde betala in sitt bidrag på Aftonbladets kontor. – Även till Visby kom några estlandssvenskar med sina båtar, och deras språk blev då granskat av läroverksläraren P. A. Säve i Visby. Det var under kriget 1854-55, då engelska och franska flottan patrullerade i Östersjön och gjorde räder längs Finlands kuster – Finland hörde ju då till Ryssland.

Dessa estlandssvenskar i Visby var "Mats Mattsson Planman (skall enligt Johan Nymann ha hetat Klanman) från byn Suttlep, grannby till Klottarp – – –; vidare Matts Kristiansson Senberg (sannolikt Schönberg) från Spithamn, Edvin Lagmans hemby; samt – – – Anders Kristian Erkers från Odensholm (Gideon Danell 1951, s IX).

Orsaken till deras resa var *saltet*. Saltet var en betydelsefull ingrediens i estlandssvenskarnas liv, då det ju bl.a. användes till att konservera och bevara fisk och andra matvaror med. Men i Hapsal och på andra håll i Estland var saltet belagt med hög tull och alltså erhört dyrt. Det var mycket förmånligare att segla över till Finland, köpa saltet där och sedan smuggla in det förbi tullen. Om man dessutom hade med sig korn eller potatis, berättar Carl Russwurm 1855, så kunde man byta en tunna potatis, som 1844 såldes för 60 kopek, mot en tunna salt, och gjorde då en förtjänst på 1000 %.

Också att segla till Sverige efter salt var mycket förmånligt, och det gjorde de ovannämnda estlandssvenskarna 1855. Det var en farlig seglats, Krimkriget var i full gång och den engelska och franska flottan bevakade Östersjön och gjorde räder längs Finlands kust. "Flera gånger hände det då, att estlandssvenskarna seglade till Sverige, t.ex. efter spansk salt. Sådant var den tiden oåtkomligt för ryska riket, eftersom engelska och franska flottan stängde såväl Svarta havet som Östersjön. Några av de små odäckade fiskebåtarna kom till Visby. Där blev besättningen uppsökt av en gotländsk lärare vid gymnasiet, P A Säve, som gjorde ihållande utfrågning om deras svenska språk. Även brodern Carl Säve bidrog på sitt håll (dvs i Stockholm). Han trodde sig kunna på språkliga grunder "bevisa" att dessa svenskar var gotlänningar till härkomsten –

en sak som vi är långt ifrån lika tvärsäkra på." (Nils Tiberger 1968, s. 163)

Men bröderna Sæve hade inte kraft att ordna och systematisera sin samling. Carl Sæve, docent i nordiska språk i Uppsala 1849, och 1859 den första professorn i detta ämne där, var sjuklig, och även hans bror, P.A. Sæve, var svag och sände därför broderns och sina egna estlandssvenska samlingar till helsingsforsforskaren Axel Olof Freudenthal, docent i fornordiska språket vid Helsingfors universitet 1866 och 1878–1904 e.o.docent i svenska språket och litteraturen där. Freudenthal hade 1874–75 besökt Rågö och Vippal och skrivit om dialekterna där.

Det blev Freudenthal och hans kollega, tidigare lärjunge, Herman Vendell, som fick föra arbetet med estlandssvenskarnas språk vidare. Carl Sæve drev på dem med ständiga frågor i sina brev till Freudenthal. Men Vendell kunde endast på sina ferier arbeta på den stora ordbok som Freudenthal och han planerade. Vendell måste dessutom sköta sina övriga studier.

Åren 1877–1881 gjorde Vendell fyra resor till Svenske-land: 1877 till Dagö, Nuckö, Ormsö, Rågöarna och Vippal, 1878 till Nuckö, Ormsö och Vippal och 1879 till samma orter. 1880 gjorde han dessutom en resa till Gammalsvenskby, som han skildrar i ett brev till Freudenthal. Vendell sände regelbundna brev till vännen Freudenthal och i dessa brev stiger Svenske-land levande fram. Vi skall här återge några utdrag ur brev från Vendell:

Wormsö d. 29 Juni 1877

Enligt löfte vill jag härmed meddela dig och andre vänner något litet om min vistelse här o.s.v. Den 14 hujus (d.v.s. denna månad) for jag från Helsingfors; natten tillbragtes vid Porkkala. Under no afseglades vid solens uppgång; när vi kommit midt ut på viken lugnade vädret alldeles och båten vaggade mycket, tom som den var, mellan väldiga dyningar, Så klart vardt luften för en stund, att vi samtidigt sågo Hangö, Nargö, Baltischports och Odensholms fyrar. Sedan begynte nv blåsa; slutligen växande till storm, som dref duktig sjö mot oss under natten på väg mellan Odensholm och Wormsö. Kl. 6 om Lördag morgon d. 16de kom jag fram.

De första dagarna bodde jag i Hullo by i ett dragigt klädes-lider, som snart förskaffade mig tandvärk, – men erhööll inom kort inbjudning både till prestgården och till Magnushof.

Min vistelseort är altså f.n. hos pastor Nordgren, en lefnadsglad, treflig man, lika långt skild från fromleri som från slavism. Själ född här på ön, har han lämnat mig mången värdefull upplysning. Samtalsspråket inom familjen är tyska; frun är fr. Hapsal, af spanskt och tyskt blod. – Om dagarna vandrar jag ut till byarna, som ligga här alt omkring; kvällen tillbringas med mat o. thé, toddi, spel på piano, prat, ordnande af materialet.–

Arbetet har gått friskt undan. Det är redan slutförtd, i ty att ett ganska stort ordförråd (vid pass 1,300 ord – bland dem dock naturl. de flesta gemensamma med högsv.) samlats – nomina, subst. o. adj., pron., räkneord, verb, konj., adv., interj.– Befolkningen är tillmötesgående och visar den största beredvillighet i alt.– –'

Hapsal d. 11 Juli 1877

Jag vill nu åter i största korthet underätta dig om ytterligare resultat af mina forskningar. I Nuck var alt snart gjordt; jag bodde på Pasklep hof, vandrade omkring för resten, hade sagesmän alt från Klutturp och Rickholtz (på fasta landet).

Språket på Nuck är obetydligt skildt från det på Wormsö. Ljudläran den samma, endast enklare. Spetsigt u (ū) öfver alt äfven där. Ai på Nuck-ön lyder äipå fastlandet. w antecknades ock i hwar än = en hvar, t.ex. "hwar än har ain haim" (sf. = V. haimand, sn.: hår än har ait haimand.)

Som du ser, befinner jag mig f.n. i Hapsal, för andre gången i sommar. Liten, men ganska fager stad: hvar gård har planteringar. Slotts- och klosterruinerna äro verkligen storartade; det vore roligt att se dem vid månsken – det skall väl ske än i sommar. Dagmar (kejsarinnan Dagmar, danska kungen Kristian IX:s dotter; i Ryssland hette hon Maria Fjodorovna) är f.n. här och badar; prinsen af Holstein äfvenså. Tronföljaren (den blivande tsar Nikolaj II) väntad förgäfves. – I förgår kom jag hit med rodd i verkligen hemskt väder: storm; hög sjö, som slog in våg efter våg ock alldeles vätte kappsäcken; – två roddare. I söndags

rasade en gränslös storm under åska och regn, Riga-ångaren Constantin drefs mot en bank ock åtta personer drunknade under rodd här i hamnen.

Wormsö vid Hapsal den 21 Juli 1877

Först den 12 kunde jag lämna Hapsal för att begifva mig till Dagö, hvarifrån jag återvände d. 17 för att åter d. 18 på kvällen resa söderut. Det gällde att komma till Runö. Men vid Arensburg var vinden konträr och hvarken där eller i Riga lågo f.n. Runöboar. I sistnämnda hamn hade endast en lett velat föra mig öfver, men för det vackra priset af 12 rubel. Då betänkte jag mig --- slog färden ur hågen till näste sommar.---

Hapsal den 4 Juni 1878

Min afresa från Helsingfors för sig gick i själfva verket tämligen oförberedt. Den 9 om aftonen sade mine gubbar att de ej skulle resa än om någre dagar, men följande f.m. angåfvo de sig redan som klare till affärd, hvadan jag, som måste verkställa uppköp o.s.v., ej hann taga afsked af Dig, hvilket jag dock visst ville. --- Hindrade genom regn och "tuku" (dima) foro vi först söndagsmorgonen kl. 1/2 9 utan ballast, men med 4 tunnor insmuggladt salt, och lade som vanligt om aftonen till vid Porkkala. Följande dag vindstilla, altså ingen färd. Äntligen, på tisdags e.m. kunde vi lyfta ankar och kommo, sedan vi hele Onsdagen fått kämpa med hård sydlig storm, olycksfall med seglen o.s.v., kryssande kl. 12 på natten mellan den 14 och 15 till Förby, visiterades (saltet hade vi lämnat på en klippa och fingo det sedan helbregda i land) och sofvo. På torsdagen for jag genast till prästen, som ej blef det minsta öfverraskad, utan sade att han hade anat att jag en-dera dagen skulle komma – NB! "jag hade dock ej alls skrivit därom. – Den tiden voro blott buskar och rönnar gröna, nu ha björkarna "mössöron" och häggarna blomma."

Runö d. 23/VII 79

På 10 timmar seglades från Bolderaa (vid Dünas mynning) hit. Jag har bott hos pastor [Adolf Fredrik] Dreijer, ny-länding till själ och hjärta, bördig från Ekenäs och min frände på afstånd. Här har jag samlat 3,616 ord, ifylt 253

”satsar” och tagit några öfversättning-
ar. Hvarken sagor eller sånger finnas –
de som användas, äro alla trykta. Be-
röringen med andra land har åstad-
kommit detta. – – –

Hvad språket angår är det samma klass
af allmogemål som det på Vormsö och
Nuckö talade. – – –

Som du här af finner är detta mål nog
besynnerligt, men ej så formfulländadt
som det på Vormsö och Nuckö talade,
bland hvilka is[ynnerhe]t den sist-
nämnda brytningen torde böra räknas
till det yppersta som den svenska folk-
anden i sin omedvetna aflagringspro-
cess danat. – – –”

Ön är vacker och har friskt klimat,
vattnet är härligt att simma i. Jag har
ock njutit däraf. – Folket tycker jag
om. – – –”

Resa till Gammalsvenskby och Nar- gö.

22/7 1881

”Men – till texten! Du las väl i Folk-
vännen om vägen till Svarta Hafvet.
Jag reste som i sträckståg; länge (2
veckor) hade jag varit i Petersburg och
besett mycket, men på 4 dygn, dag och
natt, tillryggalades vägen till Nikola-
jev. Den färden var i hög grad obehag-
lig: vagnarne skvättande, medpassage-
rarna mest otäcke ryssar (tyskar dock
söderut), omgifningarna ej heller
täcka. Ock att vänta på de större station-
erna: Moskva 12 t., Kursk 3 t., Char-
kows 10 t. Stationerna bygda utanför
städerne. Synnerligen tråkigt var vid
stora tågomyten, där jag ej viste hvart
gå; så vid Charkow, där sex tåg af-
gingo före vårt, ock det åt alla håll,
ända till Sevastopol och Orenburg.
Underligt dock att jag kom fram med
att känna *högst* 50 ryska ord!”

I GammalSvenskby bodde jag snygt
och bra (hade sal ock kammare för
egen räkning) och skarpt vardt arbe-
tadt. Aldrig kom jag i säng före 12, en
gång först kl. 3. Jag hade dagen ige-
nom att göra: först att upprätta skema;
så (f.m.) kommo gummor och flickor,
som väl voro trefliga nog; så att införa
fg. dagens ord m.m. ock det räk-
te långt in på eft.m. E.m. brukade jag
examinera gårdens pojkar Hindrik (en
klippsk gosse ock söt) och Ivan; så, när
solen i härligt majestät kl. 8 likt ett
guldklot sjunkit ned i steppen och må-

Nargö, som besöktes av Herman Vendell sommaren 1881.

nen började kasta sine strålar genom
aprikosernas lummiga kronor in ge-
nom mitt fönster – då fick jag ingalun-
da tid att betrakta den nattliga, sköna
naturen, utan måste tända en dank: ty
snart var salen fylld af manfolk. Då
gälde det att skrifuva.

”Nå, ock *målet?*” Är ett ädelt
estländskt mål, fritt från ryska eller
tyska inblandningar. Har de gamla, för
dig väl kända egendomligheterna – –
– Närmare 4000 ord, några få sagor
ock 44 gåtor utgöra Sv[en-
ska]Landsm[åls] Föreningens skörd
från GSvby. Men äfven jag har minne
därifrån: en massa röd, gul och vit
bärnsten, funnen i floden; en sköld-
padda sökte jag ock få (ty slika finnas
där) men fick ej.

En treflig tid och en vacker tid till-
bragte jag i GSvby. Ovanlig för mig
var hela naturen, is[ynnerh]e]t den
skoglösa steppen med sina turkgrafvar;
dagarne fasaväckande heta: jag var
ofta rädd för solstyg; beräknade 40 à
45°C d. 24 juni kl. 3 e.m. [not: ”den 3
Juli kl. 7 e.m. visade termometern på
en station väster om *Grodno* +27°
Réaumur i solskenet!”] – men min vär-
dinna tröstade mig med att det nog
skulle bli än hetare. Ock dock började
nu redan gräset vissna i solskenet!” –
Sju gånger var jag vitne till åskväder,
merendels uppstigande från Svarta
Hafvet. Slike blixtar har jag aldrig sett
här!” De utgingo liksom från ett cent-
rum ock upplyste hela molnet på en
gång; detta syntes då liksom helt ge-
nombrutet. – Men också *månen* lyste
vackrare där än här; det var annars

säregt att midsommarnatten redan kl.
9 e.m. se måne, stjärnbilder, ock vin-
tergata. Litet senare kom den stora *ko-
méten* (”kost-streña”) som vi i mid-
nattstid sågo i norr. En fint af mig för
att slippa till mitt nattarbete (att ordna
orden) var att bedja folket ut att genom
min kikare se på himmelen. Det var
roliga stunder. Då berättades mycket,
som var lärorikt för em. –

Med verklig saknad skildes jag d.
28 juni från GSvbys glada, hurtiga,
välbärgade invånare – ock jag kan till-
ägga: *bättre* folk har jag aldrig sett.

Efter att en gång lyckligen hafva läm-
nat Riga d. 6te kl. 9 f.m., fingo vi 19
timmar ligga för storm vid Boldenaa
(på Rigaviken slogo böljorna öfver far-
tygsskansen), anlöpte den 7de Arens-
burg, den 8de kl. 6–9 f.m. Hapsal
(hvars ruiner besöktes) och kom sist-
nämde dag kl. 5 e.m. till *Reval* – efter
en resa af 56 timmar!

Följande dag, Lördagen d. 9, segla-
de jag ut till *Nargö* och tog in hos en
Rosen i Storby på sydsidan.

På *Nargö* äro alldeles säregna för-
hållanden, hvilka alt göra den litet
otreflig för språkforskaren. Saken är
den: år 1788–89 bortförde ryssarna öns
samtliga invånare; efter krigets slut
ditsändes nybyggare från *Dagö*,
Ormsö, *Kolka* ock flere estländska di-
strikt – så att 7 gårdar då uppfördes (nu
äro de 27).

Redan här af framgår, att språkförhå-
llandena måste vara egendomliga.
Emellertid hafva nye invånare kommit
från Estland och de öfriga ha mest gift

sig med ester – underligt att det oak-tadt den svenska typen är särdeles väl utpräglad å orten! Den hotande "estniseringen" återigen har motarbetats af männens ständiga sjöfärder, i [synner]h[e]t till Nyland, Sverige och Danmark. Därför, när jag kom dit hörde jag alla samtala med hvarandra dels på ren *högsvenska*, dels på *estniska*. Dock tala barnen [not: "Därimot ej de, som blifvit skolade under de sista 10 å 15 åren, de känna ej till den. Egen-domligt!"] sig emellan ock någre gamle en ytterst fördärfvad dialekt, den sämsta jag hört. En faslig blandning af öbospråk, högsvenska ock – nyländska. – – – I alla fall lyckades mig få ihop vid pass 2500 ord eller litet mera jämte böjningar – genom en gammal man. Jag hade kunnat dröja vecko-, ja månadstal utan att få mera; ty de voro dagen igenom på ängen eller fiske eller i staden (18 verst) eller ock på lotsning, varmed de egentl. lif-nära sig. – – –

Ordboken

– – – Den estl. ordboken har i alla fall redan väntadt så länge att den gärna kan bida än en tid. Eller skola vi, sedan GSv.orden a-? under hösten småningom införts och jag från 1878 o. 79 års anteckn. ditsatt D. för ord, som uppgifvits från andra ställen men ej därifrån (1800 ord 1879), ej snarare söka få boken trykt? Ang. det fonet., så få vi väl sätta t.ex. v' städse efter vissa vok. och för vissa kons.förb. o.s.v. I våra dagar finnas väl knapt nog mera några rent följdriktiga diall., allra minst i använd. af ljud, så att en kan begagna u medan den andra säger *u*, *r* eller *r'* eller *ʀ* o.s.v. Hvad åter registret (i enl. med [Adolf] N[oree]ns "Dalmålet") så blir dess utarbetande ganska svårt, ofta hardt när omöjligt, på grund af såväl diall.'s förändring af grundordet som ock deras afvikelser sinsemellan – – –

Påsklördagen 4 april 1885

"I går e.m. afslutade jag registret till den estländska ordboken – i första konsept, förstås, ordnadt blott efter begynnelsebokstäfver. Det har varit mig omöjligt att dit införa andra ord än de i mina samlingar förekommande, all-denstund ju Säves vokabler, särskildt enligt Din inskrifning, icke af mig varit kopierade."

ARNOLD LINDGREN

Alfred Mihilbergs dagbok

För jämnt ett år sedan hade Kustbon en recension av Viktor Aman över en roman av Hans Björkegren, "Gandonerna i Narva." Den handlar om några personer ur Svenska kåren, som deltog i Estlands frihetskrig. Dessa personers agerande och inbördes mellanhanden har bl.a. fått många att uppfatta de svenska frivilliga i Estland som ett gäng äventyrare av en tvivelaktig sort.

Men till dem, som gjorde en fullvärdig insats för den unga republiken i kriget, hörde otvivelaktigt många estlandssvenskar. Det finns ingen tillgänglig statistik över hur stort antal estlandssvenskar som deltog. Från Rågöarna torde c:a 12–14 man ha varit utkallade. En av dem var Alfred Mihilberg. Han var en driven dagboksförfattare och förde dagbok över tiden i kriget.

Av dagboken finns den del bevarad som omfattar tiden från 17 dec. 1918–31 maj 1919. Rubriken på denna talar emellertid om att hela dagboken omfattar tiden till och med 1 maj 1920. Merparten av dagboken är således borta och detta är synd, eftersom Alf-

red Mihilbergs dagbok visar sig vara en bra dokumentation av den enskilde soldatens omedelbara upplevelser av kriget i fråga, krigsoperationers förlopp, tankar och reflexioner, försörjningsfrågor osv.

Mihilbergs deltagande i krigshändelserna sammanfaller med den estniska motoffensiv, som började på nyåret 1919. Vid denna tidpunkt hade fienden lyckats tränga så långt in i landet, att de stod endast 30 km från Reval, sedan de den 28 november gått över gränsen vid Narva. Den estniska krigsmakten reorganiserades i slutet av december under den nyutnämnde överbefälhavaren Laidoner. Som ett resultat av bl.a. detta kunde en framgångsrik motoffensiv sättas in.

I Mihilbergs dagbok kan vi följa, hur motanfallet börjar den 6 januari vid Kiiu herrgård i trakterna mellan Jõe-lähtme och Kuusalu. I raskt tempo drivs sedan fienden på flykt ur landet, alltmedan orter som Kadrina, Rakvere, Kohtla, Vaivara passeras och staden Narva återerövrats redan den 18 januari. Mihilberg anländer dit den 19.

Herman Vendells och A.O. Freudenthals ordbok över de estländsk-svenska dialekterna utkom redan två år senare, 1887. Dessutom utgav Vendell ett arbete över Runömålet 1882–87. År 1884 hade Vendell blivit doktor på en tyskspråkig avhandling om Ormsö och Nuckömålen. Hans förnämsta verk blev Ordbok öfver de östsvenska dialekterna, som utkom i fyra delar åren 1904–07. Vendell avled år 1907. Från 1881 hade han varit docent i svenska språket och litteraturen vid Helsingfors universitet.

Materialet till Herman Vendells och A.O. Freudenthals arbeten i estlandssvenskt språk förvaras i Folkkultursarkivet i Helsingfors, t.ex. Vendells ordförteckningar över Nargö- och Gammalsvenskbymålen. I Folkkultursarkivet finns också huvuddelen av det finlandssvenskar (och några estlandssvenskar) har utforskat om Estlands svenskar sedan hundra år.

t.ex. Selim Perkléns Nuckö-, Ormsö- och Rågö-samlingar, Fridolf Isbergs Nuckö-samlingar och Matts Dreijers Runö-material. År 1932 företog några unga finlandssvenskar en etnologisk expedition till Svensk-Estland och överlämnade ett respektingivande forskningsmaterial. Max Stejskal hade följt med idrottslekar, Hjördis Dahl textilarbete, Arne Appelgren byggnadsskick, Sven Andersson fiske, jordbruk, tjärbränning, säljakt m.m., Erla Lund högtider och seder, Erik Lagus ortnamn och språk, Valter W. Forsblom byggnadsskick, och Karl-Gustav Hedberg tecknade av fiskeredskap, bakkingsredskap o.a. År 1933 överlämnade Bo Nikander 100 fotografier från Nuckö till arkivet, och 1932 överlämnade Eesti Rahvaluule Arhiiv en kopia av "Rootsi vanavara ERA" 1895–1931 574s. Finlandssvenskarnas arbete bland utlandssvenskarna är stort och materialet

Därefter vidtar ett ställningskrig utmed floden på frontavsnittet mellan Narva och Narva-Jõesuu. Under februari utkämpas dessutom flera hårda drabbningar kring några ryska och ingermanländska byar öster om floden, och mot slutet av månaden samt i början av mars gör fienden några försök att bryta igenom. Mars, april och maj förflyter sedan ganska lugnt och händelseöst på denna del av fronten. (Vid den här tiden pågick däremot hårda strider i söder och sydost, bl.a. vid staden Vöru.) I slutet av maj förflyttas Mihlberg österut till byn Volhov vid den ryska floden Luga. Där slutar den bevarade delen av dagboken. Vid vilka frontavsnitt Mihlberg befann sig i fortsättningen och vilka drabbningar han senare var med om vet vi ej med säkerhet. Några sagesmän som var med finns ej längre i livet.

Dagboken belyser väl med vilken oförsonlighet kriget fördes från båda sidor. Dessutom kan man göra flera andra intressanta iakttagelser, t.ex. att det var ganska vanligt att folk gick på bio i Reval redan 1918.

Mihlberg var också med i första världskriget. På ett ställe i dagboken låter han förstå, att han fört dagbok

rikt. När finlandssvenskarnas materialinsamling 1874–1934 var avslutad började ett nytt kapitel i estlandssvensk forskning: tyngdpunkten försköts till Uppsala, till den av Nils Tiber ledda stora estlandssvenska undersökningen vid Landsmåls- och folkminnesarkivet. Men än finns mycket att hämta vid Folkkultursarkivet i Helsingfors.

Källor

Otryckta

Otto Anderssons samling, Sibelius museum, Åbo Finland; kapseln Stråkarpan, föredrag om stråkarpan, utan rubrik.

A.O. Freudenthals samling, Helsingfors universitetsbibliotek; brev från Herman Vendell till A.O. Freudenthal.

Tryckta

Gideon Danell, Ordbok över Nuckö-målet, Lund 1951.

Illustrad Tidning 1855, Stockholm 1855.

Ivar Nordlund, Katalog över Folkkultursarkivets och Folkmålskommissionens samlingar, Helsingfors 1978.

Nils Tiber, Estlandssvenska Upsala-undersökningen, Estlands svenskar 25 år i Sverige, Jubileumsskrift Kustbon 1944–1968, Stockholm 1968.

Ungdomar på Rågöarna, Anton Mihlbergs hembygd.

Foto Per Söderbäck

även under denna tid. Nog är det bra synd, att inte heller dessa anteckningar finns bevarade, för det hade säkert varit en intressant läsning. Estlandssvenskarna fick fara ut i många krig. Från tiden i vår hembygd minns vi att gammalt folk talade om Krimkriget. Det fanns de som hade färgstarka upplevelser från rysk-japanska kriget bakom sig. Ändå flera hade något att berätta från såväl första världskriget som frihetskriget. Men det som finns bevarat i skrift av estlandssvenskars öden i dessa krig är mycket litet.

Förutom den här aktuella dagboken finns av Alfred Mihlberg även bevarad en dagbok, som han fört på Rågö under år 1926. Där kan man t.ex. följa de olika sysslor och arbeten som utfördes under årets lopp.

Alfred Mihlberg har skrivit sina dagböcker på estniska. I översättningen har de namnformer han använder återgetts oförändrade t.ex. "Baltiski", "Batarei" osv.

MINNEN FRÅN FRIHETSKRIGET
17.2.-18 – 1.5.-20

A. Mihlberg

Anteckningar från Estlands krigsår
17 december år 1918.

Så-där-ja, nu är jag riktigt ordentligt utvilad – hela 2 månader och 27 dagar

sedan jag i Ukraina avslutade "Stor-Rysslands" krig. En skön känsla, när man har varit i krig för två "fosterland" och sedan vilat i två och en halv månad. Då kan man skrida till verket igen med förnyade krafter. Fan i våld, värre kan det inte bli än det har varit, därom är jag fullständigt övertygad.

I går tidigt på morgonen lämnade vi Rågöarna med glatt humör. Kl 1/2 12 anlände vi till Tallinn. Vårt bagage lämnade vi till förvaring hos Laks', medan vi själva gick till kommissionen för att visa upp vår "lekamen". De andra pojkarna kom i huvudsak till sjön, men för mig och för fyra till (två Stahlar, Nyman och Heimann) lyckades det inte, trots att det var allas vår önskan. Efteråt gick vi på stan, var på bio osv. På natten sov vi hos Laks' tillsammans med de andra rågöpojkarna.

I dag gick vi ganska tidigt ut på stan för att kolla upp läget. Det går många rykten om den nuvarande regeringen och bolsjevikernas överfall, osv. På torget hade det varit arbetardemonstrationer med påföljd att några av dem sköts ihjäl. Eftersom vårt kompani pojkar ännu inte hade hunnit samlas, gick vi inte till kasernerna. På natten åter hos Laks'. För 9 rubel köpte jag mig en ny engelsk pipa.

18 dec. Jag sålde hemifrån medhavda kilo (kilo=fisk, vassbuk, övers. anm.) för 9 rubel. På eftermiddagen gick vi till Dvinskis kaserner, där jag

tillsammans med Stahlarna och Nyman fick placering i kulsprutekommandot.

19 dec. I dag på morgonen lämnade vi Dvinskis kaserner och flyttade över till Batarei, där kulsprutekompaniet är in kvarterat. Här fick var och en träsäng och ved att elda i rummen med. Vi rågöpojkar spelade kort. Man delade ut bröd och soppa.

20 dec. Redan i dag fick vi lära oss hur man skulle handskas med kulsprutorna (Lüüs-Lewis system). Vi var på stan och på regementsstaben. På kvällen spelade vi kort. Till sängs kl 1/2 11. Inget annat speciellt.

21 dec. lördag. Jag gick inte på utbildningen i dag. Istället var jag till sjukhuset för att bestrykas för klåda och spelade på det viset sjuk. Har för det mesta sovit under dagen. På kvällen gick vi med Stahl till stan, i affärer, på bio, osv.

22 dec. söndag. Många av pojkarna var på stan på utbildning. Lite långråkigt, annars inget särskilt.

23 dec. måndag. Målskjutning. Flera av rågöpojkaras föräldrar var och hälsade på. Kallt väder.

24 julafton. De andra rågöpojkar, de som fått placering i flottan, kom också hit till kasernen i dag – till arbetskompaniet. I dag är jag ordonnans mellan kommandot och regementsstaben och har inte gjort annat än sprungit fram och tillbaka. Till julen fick vi ett skålpund vetebröd, en bit hästkorv, lite socker, ett par paket tobak – och det var allt, Däremot fick vi ingen middagsmat. Nix pau!

Just nu sitter jag på trappan till regementsstaben och klottrar i min stackars dagbok. Klockan är redan 8. Hela det här stora huset är tomt och varenda en, varenda en har lämnat sitt dagsjobb och gått hem för att fira jul. Jag däremot skriver min enahanda dagbok redan fjärde julen i rad, alltmedan jag tänker på hemmet och längtar dit, utan att mitt stora huvudbry och mina tankar ger resultat. Kunde jag föregående år i Ukraina på julafton föreställa mig att nästa år firar jag julafton i Tallinn, inte långt från hemmet, på trappan till ett tomt och ödsligt hus, skakande av köld? Ja, människorna är kloka och några är allsmäktiga, men över ödet

förmår de i all sin klokskap inte råda.

Tallinn 24 XII -18

A Mihlberg

25 juldagen. Jag besökte svenska S:t Mikaeli-kyrkan, men det kom ingen präst. Tiden har förlidit ändå under allmänt samspråk.

26 annandagen. I går var det vackert jultväder, men i dag på morgonen regnade det. Engelmännerna kom och gav oss instruktioner om kulsprutorna. På kvällen på stan med Stahl, på besök hos hans farbror, senare på bio där det fanns flera personer som samtalade på svenska. Vid sjutiden tillbaka i kasernen och där gjorde vi en massa bus.

27 fredag. Vi laddade kulsprutornas kassetter. På kvällen med Stahl på biografen "Miniatüür".

28 lördag. Lite grann utbildning. Vaktjänstgöring hemma i kasernen. Kalle och Östergren var och hälsade på oss. Många återvände från helgpermissionen. Snöyra.

29 söndag. Vi var på målskjutning här i närheten. Musik av orkester på kaserngården. De övriga rågöpojkar hade på eget bevåg varit hemma och firat jul, i dag återvände de. De talade om det storartade helgfirandet de hade varit med om hemma, osv.

30 måndag. Idag för första gången exercis. Tillsammans med Stahl skaffade vi kvällspermission för att gå på stan, men vi lade benen på ryggen och gav oss i väg hemåt.

31 tisdag. Klockan 6 i dag på morgonen anlände vi till Baltiski. Vi gick nästan hela natten. Först gick vi utmed järnvägen till Keila, men eftersom vi blev förföljda vid ett par tillfällen, ville vi inte ta risken att fortsätta utmed järnvägen, utan vi gick på landsvägen till Kersalu, där vi åt ärtsoppa och vilade oss hos en familj för att sedan gå till Baltiski. Ungefär vid 11-tiden hemma på Rågöarna.

1919

1 Nyårsdagen. Firat nyår hemma riktigt duktigt. Dans hos Irjas. På natten i Storbyn.

2 torsdag. I dag åkte vi med tåget mot Tallinn igen, tillsammans 4 pojkar. När vi kom till Tallinn, hittade vi inte längre vårt kommando, ty detta hade tidigt på morgonen åkt till krigsskådeplatsen. Alla våra saker har försvun-

nit tillsammans med dem. Just nu befinner vi oss på sjömanshemmet och tänker på, vad vi skall ta oss till i fortsättningen. Det känns hemskt oroligt i hjärtat över allt som förestår oss. Du store Gud, var oss nådig.

Sjömanshemmet 2.1. kl. 5 på kvällen.

3 fredag. Efter lång tvekan lät vi med Stahl skriva in oss i spejarkommandot.

4 lördag. I dag skrev man ut oss igen härifrån och vi skickades till fronten till vårt eget kommando. Klockan 2 åkte vi med hästskjuts ut via Narva maantee och kl 10 anlände vi till en herrgård (antingen Jöelähtme eller Jägalä) 6 verst från fronten. Här övernatade vi. Eftersom alla våra saker hade kommit bort i Tallinn, så hade vi inget annat med oss än händerna i byxfickorna.

5 söndag. Vi anlände redan i dag till vår trupp. Kommandochefen Toman der själv ledde oss på plats. Han yppade inte en endaste anmärkning eller frågade efter var vi hade varit. De röda är på 2-3 versts avstånd i en herrgård.

6 måndag. I dag på morgonen vid 3-tiden gick vi till anfall mot de röda, men efter en kort stunds "puffrande" återvände vi till vår bondgård kl 07.00. De röda sände en intensiv korseld med sina "Maxim", så att våra pojkar förlorade en mängd patroner i förskräckelsen. Djävla harar! Vi har hukat oss här på samma plats hela dagen. De röda beskjuter byn då och då med shrapnell. De skickade oss en genom halmtaket på huset.

7 tisdag. Idag på morgonen vid 4-tiden skulle vi åter "hälsa på" pojkarna i Kiiu herrgård. Vi väntade klartecken från "Kalevased" tills det började ljusna, men inget hände. Vi skulle ju gå till anfall tillsammans. Då vi återvände till vår förra plats för att avvakta, kom plötsligt bud om att "Kalevased" redan kl 2 på natten hade intagit herrgården. Där fick vi! Dom skyndade sig att utföra operationen före oss. Näväl, vi gick också till herrgården, vi gjorde oss ett-tu-tre hemmastadda, några sträckte ut sig på herr baronens fjädermadrasser, några spelade piano och några kokade mat. Bolsjevikerna hade retirerat utan att ett enda skott avlossats, i rena förskräckelsen över vad vi åstadkommit föregående natt. Ganska misstänkt, enligt min mening. Herrgården har varit en av de finaste

Ny bok om baltisk kyrkohistoria

Om jag inte misstar mig, så har Alvin Isberg nu skrivit sex böcker rörande baltisk kyrkohistoria: Livlands kyrkostyrelse 1622–1695 (1968), Kyrkoförvaltningsproblem i Estland 1561–1700 (1970), Svensk segregations- och konversionspolitik i Ingermanland 1617 (1973), Ösels kyrkoförvaltning 1645–1710 (1974), Svensk mission och kyrklig verksamhet i Estland 1873–1943 (1978) och nu senast Svensk lutherdom i Österled, relationer till ryska och baltiska diasporaförsamlingar och minoritetskyrkor 1883–1941 (1982). Isberg har sålunda sedan länge manifesterat sig som den främste kännaren av baltisk kyrka i gången tid. Av lätt insedda skäl går det inte att föra framställningen upp till de senaste årtiondena.

Tyvårr har jag hitintills inte haft möjlighet att mera detaljerat ta del av

bland bourgeoisieens boningar, men de röda har gått för långt i sin vandalisering härinne. Jag hittade en tom rygg-säck efter de röda, som jag nu börjar samla saker i (för min blev kvar i Tallinn) och det finns redan en hel del prylar i den.

8 onsdag. Vi övergav i dag Kiiu herrgård och tågar nu mot fronten i de rödas fotspår. Vackert och varmt väder men blött och smutsigt. På morgonen var det ett våldsamt bombardemang ut mot sjön till.

9 torsdag. Vi gick den gångna natten ungefär 35 verst. På morgonen anlände vi genomtrötta till Koonu-Körve bondgård. En välbärgad gård inne i skogen, bonden hade många döttrar, pianon och orglar. Vi vilade oss till kl 08.00 och hade just kaffet färdigt, när de röda kom och störde oss. Eftersom det var vackert och lugnt väder hördes alla deras kommandorop. De ropade: 7-de kompaniet till höger, 8-de till vänster osv. Vi sköt mot varandra i över två timmar, sen kutade de iväg mot "Paradiset". Förluster på vår sida: 1 död, två sårade. 9-de kompaniets sammansättning: 40 man, 2 Mattsons-automatgevär, 1 Lewis-kulspruta. De röda: 98 man, 2-3 kulsprutor (senare uppgifter). Eftersom vår förste

"Svensk lutherdom", något som jag hoppas få tillfälle till inom en nära framtid. En utförligare redovisning av bokens innehåll beräknas kunna inflyta i nästa nummer av Kustbon. En blick på innehållsförteckningen och läsningen av några partier lovar mycket av intresse – ett löfte som infriats av Isbergs tidigare böcker.

I föreliggande bok behandlas förrevolutionära utvecklingslinjer inom rysk lutherdom, med tyngdpunkt på Gammalsvenskby, den kyrkliga organisationens sönderfall i Ryssland under krigs- och revolutionsåren, kyrkligt uppröjnings- och nydaningsarbete inom rysk och baltisk lutherdom med stöd från utländska trosförvanter och hjälporganisationer 1920-23, internationellt och svenskt bistånd till NEP-tidens lutherska kyrka, meningsmotsättningar om hjälpen till den sönderfal-

kulspruteskytt sårades, utnämndes jag i hans ställe.

På kvällen inträffade en incident, när II-a "Lewis"-gruppen skulle komma som förstärkning för alla eventualiteter, ifall de röda skulle upprepa anfallet. Det var redan mörkt när ropet från vaktposterna löd: "De röda kommer!" Jag grep "Lewis" i famnen och sprang fram till husknuten för att peppra dem med några korn, men jag lyckades endast avlossa ett enda skott, ty två patronhylsor hade satt sig på tvären i eldröret. Jag hade för avsikt att rusa tillbaka in i huset med kulsprutan för att i belysning undersöka felet, när någon rusade mot mig i dörröppningen. Jag röt: "Ur vägen faan, kulsprutan är i olag!" "Nå, nå, redan med detsamma?" svarade kompanichefen löjtnant Roos, först då kände jag igen honom. Jag väntade mig en uppläxning för "faan", men ingenlunda. Efteråt frågade han, hur jag hade hunnit skjuta så fort och få kulsprutan i olag, han hade också legat på vakt, men jag hade ändå hunnit före honom. Under tiden hade man kommit till klarhet, att det var våra egna, som var på väg och olyckan hade avvärjts genom ett smärre fel på kulsprutan.

Forts. i nästa nr.

Gustav Adolfsdagen

Liksom för finlandssvenskarna var det för oss estlandssvenskar att fira Svenska Dagen därhemma – varje 6 november. I Sverige har SOV fortsatt med traditionen, numera i gemytligare samkvämsform, men med datumet kring den dag, då tät dimma låg över Lützen, en liten stad 18 km sydväst om Leipzig, i dag inom Östtysklands område.

350-årsminne

Kungl. myntkabinetten har präglat en medalj till minnet av "hjältekonungen". Medaljen har följande latinska text på framsidan: GUSTAVUS ADOLPHUS SVECORUM REX (Gustav Adolf Sveriges Konung). På baksidan står det följande:

CUM DEO ET VICTRICIBUS ARMIS (Med Gud och de segerrika vapnen)

Den estniska skulptrisen Maire Männik i Paris har även komponerat en medalj med Gustaf II Adolfs porträtt, som kommer att saluföras på förlaget "Välis-Eesti" i Stockholm. Medaljen finns i tre utföranden:

Brons, diameter 33 mm, vikt 18 g, upplaga högst 5 000, pris 50:–.

Silver, samma mått, vikt 22 g, upplaga högst 1 000, pris 250:–.

18 karats guld, samma diameter, vikt 27 g, upplaga högst 100, pris 3 500:–.

På porträttsidan står följande text: "Gustavus II Adolphus Rex Sueciorum 1594–1632".

På baksidan står det: "Universitas Tartuensis 1632–1982".

Hugo Mickelin

lande kyrkan i planhushållningens samhälle samt "Baltische Russlandarbeit" som en kontroversiell organisation – allt enligt bokens innehållsförteckning. Noter, sammanfattning på tyska m m avslutar volymen.

E.L.

BILDER FRÅN HEMBYGDSDAGEN

29 augusti 1982

av Ronnie Ericsson

Lottförsäljningen är i full gång.

"Gästabok" i trä utauktionerades och vanns.

Kaffe och småprat.

Rickulkväll

Längst i norr i Rickul kommun på östsidan av den smala Spithamnudden ligger byn Spithamn.

Fredag kväll den 8 oktober samlades en stor mängd rickulbor och andra i Eesti Majas lokaler på Vallingatan i Stockholm.

Uppslutningen denna kväll var enorm, inte hade arrangörerna väntat sig att så många skulle komma till denna rundvandring i tankevärlden i hembygden Rickul. Därför fick inte alla sittplatser, men humöret trycktes gott och intresset var stort för vad bygderådet nu skulle presentera av sitt mycket omfattande arbete med att kartlägga de olika gårdarna inom varje by i Rickul. Thomas Lorentz inledningstalade och sedan sjöngs två sånger skrivna av Mats Ekman: Träldomstien och Sjomann Hans.

Sedan övertog Manfred Hamberg, som var den ene av kvällens ciceroner, mikrofonen och började med att tala om hur många hushåll och personer det fanns i de olika byarna vid överflyttningen till Sverige 1943–44.

	Hushåll	Personer
Spithamn	41	193
Bergsby	25	91
Ölbäck	21	86
Roslep	65	254
Odenholm	17	97
Rosta	5	28
Paj	14	53
Haversved	10	53
Rickul	13	83

Höbring	29	157
Gambyn	23	113
Dirskogen	4	8
Norrby	11	59
Söderby	18	82
Lucksby	12	65

Därefter startade vi vår rundvandring med byn *Spithamn*, till hjälp hade vi en karta över byn. Vi började längst ut på udden, "där dyningen morlar sin ständiga sång över kalkstenshällarna". Vi passerar fyrbåken och Kardon, där efter Lagghlete, där ungdomarna brukade dansa. Sedan går vi mot byn, på bägge sidor har vi åkrar och på vänster sida ligger "Bäre" med sina väderkvarnar. Byn är en tät sammanpackad husklunga på östra strandslutningen med grå uthuslängor mot den trånga gatan, sandstranden ligger vit nedanför. Vid "Kors dan" brukade skutorna ankra upp för att lasta potatis, ved och timmer. Så följer en uppräknings av de olika gårdsnamnen: Nibondasa, Martnsa, Matsa, Larsosa, Andorsa, Nigorsa, Jaksa, Esmarsa o.s.v.

Sen fick vi se några bilder från Spithamn med hjälp av en diaprojektor, bl.a. från Spithamnudden och skolhuset.

Så fortsatte vi genom byn och gjorde en avstickare till Vada och det gamla skogsvaktarbostället, som ligger bortom Spithamnån i kanten av Träsket, där byns hästar brukade gå vall.

Vandringen från Spithamn fortsätter mot *Bergsby*, och med hjälp av en karta över den byn kan vi nu följa med och titta på: till vänster Spithamn kåsa och till höger Nissve moen, där de flesta äldre brukade plocka lingon och blåbär om höstarna för att sedan sälja till uppköpare för 3–5 cent per liter.

När vi kommit till Kors rännan är vi snart vid den första gården på vänster sida, Martensa, sen kommer Sevorsa, Sevors-Maria, Jakasa, Olasa, Hinno-sa, Stor-Peta o.s.v. till Norrbergs boe, som var det enda huset som var byggt i sten, men så hade han också varit i Amerika och fått andra vyer.

Efter skolhuset, bönehuset och brandstationen går vi vidare mot nästa by, *Ölbäck* men kommer innan dess till Rosleps kapell, som ligger på gränsen mellan byarna *Ölbäck*, *Roslep* och *Bergsby*.

I Kapellkrogen fanns även handelsboden, där brukade man träffas och tala om arbete och vardagens händelser.

Rosleps kapell som byggdes 1835, visades på diabilder. I kapellet hölls gudstjänster, konfirmationer och vigslar. Den sista konfirmationen hölls 1943. Idag är det endast en ruin kvar av Rickulbornas kära kapell.

Det nämndes också att det gamla kapellet, som fanns på denna plats tidigare, flyttades till Sutlep 1832 och var i bruk där till 1970, då man rev ner det och transporterade det till en plats utanför Reval, som heter Rocca al Mare; det är nu åter uppbyggt där och restaurerat.

Efter kapellet gör vi en avstickare mot kommunalhuset och går då förbi Nygårds-Anton, Larsos-Alfred och -Anton, Nibondsa, Matsasa.

Sedan fortsätter vi mot *Roslep*. Vid "Skrädarn" hade man också en handelsbod, som var mindre än den vid kapellet. Vi går på en grusväg men när vi kommit en bit in i byn börjar den stenbelagda vägen, vi passerar Koinbackens väderkvarnar, bönehuset och brandstationen, Jakas-Anton, Brusa, Jakas-Herman och skolhuset.

Stenvägen som går genom byn till Dyrhamn började byggas under tsartiden 1915 och var färdig 1917, den var 4 km lång och 2 1/2 m bred. Den

byggdes för att underlätta transporter av krigsmateriel till fästningen i Derhamn, som ryssarna själva sprängde 1918.

Vi tittade på bilder av Derhamnviiken, hamnen, bygget och sjösättningen av båten "Dyrhamn". Manfred berättade lite om sjöfarten, att man forslade potatis höst och vår till Finland och Sverige, först i lösvikt och sedan i säckar. Basturökt skinka och äpplen till Finlands städer Helsingfors, Åbo och Hangö, men sjöfarten till Finland upphörde helt så småningom.

Så kommer vi då till *Odenholm*, en gång den estlandssvenska folkstammens yttersta utpost i havet, en dryg mil utanför Spithamn i inloppet till Finska viken. Öns yta är 47 km². I mitten av 30-talet uppgick befolkningen till 134 personer varav 119 svenskar. På ön fanns ett fyrtorn, ett kapell och en skola. I äldre tider var Odenholmsborna lotsar och sjöfarare. I juni månad 1940 blev Odenholmsborna tvungna att lämna sin kära holme, men under den tyska ockupationen återvände en del till sin hemö, som nog såg helt annorlunda ut då, än när de lämnade den.

En händelse som inträffade och blev vida bekant var när den tyska kryssaren Magdeburg den 27 augusti 1914 grundstötte utanför Odenholm och blev vrak. Magdeburg tillhörde en eskader, som var på väg för att bombardera städerna Reval och Baltischport. Magdeburg besköt Odenholm och träffade fyrtornet.

Därefter avslutade Manfred sin presentation av Rickul bakvelde.

Vi sjöng "Dansen går på Svinsta skär" och sedan var det Hjalmar Stenberg som fortsatte vandringen med att ta oss med till Rickul fravelde.

Landskapet där var öppet ute vid kusten, steniga långgrunda stränder, mest enbuskar, längre in lövskogsdungar. Längre österut förbi Höbring och Gambyn var det barrskog liksom på Paj moen. Kusten var en öppen kust utan skärgård, endast tre små ynkliga öar fanns: Hosgronne, Smergronne och Pajgronne.

Blåstången som kom iland på stranden om höstarna när stormar låg på, användes som gödsel på åkrarna och

I södra delen av Rickul kommun ligger byn Paj. Här en gårdsidyll fotograferad av Per Söderbäck på 1930-talet.

man lade den på potatismilan på vintern. Om man från Rickul by tittade till vänster om Hosgrundet såg man ut till Ormsö, och lite längre ut kunde man vid klar sikt också se Dagö som låg ungefär 35–40 km från Rickul.

I fravelde låg nio byar, den första byn norrifrån räknat var *Rosta*, en av de mindre byarna med 5 hushåll: Graisa, Tomasa, Lill-Mats, Matsasa, och så fanns kommunalkontoret med en arrest som dess bättre aldrig kom till användning. Det fanns även en festplats som hette Djurgården och en idrottsplats.

Söder om Rosta ut emot sjön där ligger *Paj* med gårdarna Smensa, som var estnisk, Sipsa, Andosa, Johansa o.s.v. och sist längst ut låg Paj kardon. Ordet "kardon" som är ryska betyder kasern, ryssarna byggde på tsartiden en kasern där för sina strandvakter.

Öster om Paj låg *Haversved* med 10 hushåll, 3 st Karjasa, Erkorsa, Hendorsa o.s.v.

Sedan kommer *Rickul by* med 16 hushåll, Gjadbaksa, Koppla, Marsa, Simasa o.s.v. I Rickul fanns också en sjöräddningsstation.

Norrby och *Söderby* var nybildade byar. Det var så att tidigare hade hela kommunen hört under herrgården, där

familjen von Taube som var baltyskar bodde, bönderna fick arrenderna sina gårdar av herrgården och betalade arrendet genom dagsverken. Varje gård skulle göra ett dagsverke per vecka. Efter 1:a världskriget fick arrendatorerna köpa sina gårdar. En del av herrgårdens mark delades också ut till dem som hade deltagit frivilligt i frihetskrieket, det var i Norrby och framför allt i Söderby som detta hände, de blev till nya byar på 1920-talet. Söderby hade ett 20-tal hushåll varav 3 estniska familjer. Många av nybyggarna kom från bakvelde, från Spithamn och framför allt Roslep.

Söder om Söderby ligger *Lycksby* med 13 hushåll varav ett estniskt. I Lucksby fanns en gammal krog, Gräns-Krogen, som på sista tiden mest var en kalkstensruin.

På herrgården fanns ett brännvinsbränneri, vilket brände brännvin som forslades ut till krogarna, men största delen av brännvinet forslades dock till andra orter och städer.

Öster om Lucksby eller Luckslagge, som man också sade, låg *Gambyn*, en ren skogsby, men trots det så fanns det en del fiskare i byn som hade sina båtar och bodar vid Rickulstranden.

Norr om Gambyn ligger *Höbring*, den sista byn på vandringen, där låg bl.a. Joansa, Graisa, Petorsa, Kockasa, Ja-

Korkisbybor samlade i vackra Sörmland

Den 4 september 1982 samlades korkisborna vid Lindersborgs kursgård nära Malmköping.
Foto Uno Norrman

Så hade då den dag randats, som det hade talats om i några år. En tanke, en idé hade blivit verklighet. För några år sedan började några f.d. Korkisbor tala om att försöka samla den bybefolkningen från Korkisby som finns här i frihet utanför den s.k. ridån i öst. Så den 4 sept. -82 samlades närmare 100-talet personer vid Lindersborgs kursgård i närheten av Malmköping; detta var till stor del Lembit Pellas förtjänst.

Där var många glada återseenden, många som inte träffats på alla dessa

kasa, Skumåkarsa o.s.v.

Så visade oss Hjalmar en del bilder både gamla och några helt nya färgbilder från Rickul.

Kvällen avslutades med sången "Bändomstien", och sen smakade det gott att äta pirog och dricka kaffe, som tyvärr inte räckte till alla. Men alla fick tillfälle att se sig omkring efter kära gamla bekanta från hembygden, och sorlet steg högre och högre.

Inger Nemeth
(Bördig från
Spithamn Esmarsa)

år, en del kände inte igen varandra eftersom människor förändras. De gamla från byn fanns ej längre med, för många är borta och andra orkar ej längre följa med på utfärder. Det har blivit generationsväxling. Här fanns nu de som den gången, då man lämnade byn, var barn och ungdomar, och som nu är vuxna människor, deras barn och ungdomar. Här var människor med många skiftande livsöden, människor som en gång kommit från en av de byar, som fanns längs den estniska kusten.

En av byborna, Salme Vasur, född Klaman, berättade i sitt anförande om byn och livet där i bygden, där det talades både estniska och svenska. Så var det i dessa kustbyar, som låg längs vår fina kust med vackra sandstränder och bukter, där vi alla en gång som barn har lekt och haft våra drömmar och fantasier.

Verkligheten där är nu en annan än de ljuvliga barndomsminnen vi har med oss från vår underbara barndoms- och ungdomsbygd. Så en kväll i den sörmländska bygden, där nu så många samlats, var det musik och sång. Sång-er som också hör till de minnen som vi har därifrån. Det kändes varmt i hjär-

tat, för sången har ju också alltid hört till både helg och söcken.

En tillfällighet eller kanske en ödets nyck var detta att en av de få som fortfarande har kontakt med Korkisby och har möjlighet att komma hem till sitt föräldrarhem, eftersom hon bor i Reval, var här på besök hos anhöriga och nu fick vara med om denna glada, gemytliga tillställning och minnas kväll.

Det serverades mat och hembryggt öl. Familjen Pella hade lagt ned mycken tid och möda för att detta skulle gå i lås. Jag som genom ingifte har fått gemenskap med bybefolkningen uppskattade detta, och min personliga uppfattning är att det stora flertalet var mycket nöjda med sammankomster i denna sörmlandsbygd med lantlig miljö, eller någon annanstans. Ett stort tack till alla som hjälpt till vid denna minnas dag.

R.N.

Fotnot: Bakom signaturen R.N. döljer sig Riita Olep från Neve, som i Sverige "gifte in sig" till Korkis. Maken heter Gunnar Norrman.

Här nedan följer i avkortad form ett anförande på Korkisdagen av Hugo Mickelin – en annan till Korkis "ingift".

Red.

Korkis – ett Gibraltar

Med tanke på svenskheten var Korkis som en inringad klippa – likt engelsmännens Gibraltar. Alla övriga estlandssvenska områden hade kommunala gränser – men Korkis, Kors, Padise, Vippal, Neve var så att säga geografiskt en större enhet.

Från den statistik jag upprättade 1944-46 då jag var anställd på kommittén för estlandssvenskarna fanns 135 till Sverige anlända registrerade som korkisbor. Antalet då kvarvarande i Estland var 44. I denna siffra ingår svenskättlingar med anknytning till Korkis, Kors och andra platser.

Det lilla Korkis-området tycks ha varit ett hett område för bevarande av svenskheten i Estland. Redan hösten 1909 öppnade Svenska Odlingens

Samling till förtäring.

Foto Uno Norrman

Vänner (SOV) en privat svenskspråkig folkskola i Korkis, på slutet – läsåret 1942/43 – fanns alltså 18 elever, fördelade på 3 klasser. En hel del av de estlandssvenska folkskollärarna började sin bana i Korkis. Nämnas kan Nikolai Blees (senare estl.svensk folksekreterare), Joel Nyman, Arvid Nyman m.fl.

1931 tillträdde ormsöbon, den ännu i Reval levande läraren Anders Lindström.

När man år 1934 firade Korkisskolans 25-årsjubileum, skrev Kustbon efteråt bl.a. följande:

”I söndags samlades korkisborna till 25-årsdagen av sin skolas tillkomst. Dagen firades med en festlig aktus på skolan. Högtidstalet hölls av lärare Anders Lindström, som uttalade sina förhoppningar om att svensk kultur och anda aldrig må försvinna i den gamla svenskbyn. Talaren uppläste även insamlingslistorna till skolhusbygget från år 1912 och riktade därvidlag ett tack till alla, som hjälpt till med bygget. Särskilt framhöll lärare Lindström Gustav Slidebergs, Gustav Palmkrons och Tönis Norrmans förtjänster. ”Nästan alla andra slogo med handen och hade förlorat hoppat om att få huset uppfört, men Gustav Slidebergs energi övervann alla motgångar.”

Efter det Korkis blandade kör under herr Palmkrons ledning sjungit några stämmningsfulla sånger, uppläste lärare Lindström de talrika telegrafiska och skriftliga hälsningarna, som inkommit från förra lärare och korkisvänner. Ävenså framförde *Korkis förste lärare* folksekreteraren N. Blees och pastor Isacson från Rickul sina hälsningar.

Efter avsjungandet av Hymnen och Modersmålets sång övergick man till den lättare delen av programmet.”

Det kan frågas: hur många av krokisborna skulle ha kunnat stiga i land i Sverige 1943–44 med svenska på tungan om inte SOV kämpat sig fram och grundat en svenskspråkig privat folkskola i bygden?

Bygdesonen Aleksander Samberg gick naturligtvis i Korkis folkskola. Han kom aldrig tillbaka dit som utexaminerad lärare. Han började sin skollärbana i Vippal och hamnade sedan i Nuckö. Från Ormsö hämtade han sin blomma.

Aleksander är förhindrad att närvara i dag – han fyller f.ö. 84 1 jan. nästa år – men jag har helt nyligen nämnt för honom att vi på denna Korkis-träff plockar fram något ur allt det som han i Kustbon skrivit om sin kära födelsebygd.

Estnisk kulturfestival – Estival 83

kommer att äga rum i Göteborg under tiden 20–23 maj 1983 (dagarna kring pingsthelgen). I introduktionsinformationen står bl.a.

”ESTIVAL 83 blir en festival för alla ester och Estlands vänner. Vi hälsar Er alla välkomna till fyra sköna dagar i Göteborg. Estniska kulturinslag av alla de slag kommer att presenteras. Det mesta på estniska men också mycket på svenska.

För Estlands vänner som inte själva talar estniska ordnas ett särskilt program – av och för dem själva.

Fullt medvetna om att många av våra svensktalande vänner, makar eller barn har reserverat en vår för Estland och esterna i sina hjärtan skall vi vid ESTIVAL 83 inte lämna dem vind för våg utan kommer parallellt att ordna ett svenskspråkigt program för dem. Till fester, musikprogram och folkdanser kan vi naturligtvis gå tillsammans men i övrigt skall det finnas möjlighet att vara med på ESTIVAL 83 'på svenska'. Tänka program är föreläsningar om Estlands historia, Estland av i dag och i morgon, en presentation av den intressanta folkgruppen estlandssvenskar m.m.

På Festivalkommitténs sammanträde den 2 okt. 1982 i Göteborg (ca 30 deltagare) behandlades följande aktiviteter under Estivalen: utställningar på 7 olika platser, konserter (Neeme Järvi dirigerar och Käbi Laretei är pianosolist), teaterföreställningar, kulturarrangemang, sångfest, festligheter för barn, kyrkliga festaktiviteter.

Festtag genom det centrala Göteborg och picknik i Trädgårdsföreningen alt. Slottsskogen. Estniska organisationernas kongress och sammankomster av div. andra sammanslutningar.

Under Estivalen kommer Göteborg att dekoreras i estniska färger.

Hugo Mickelin

Tisdagsträffen med estlandssvenskt hand- arbete

Träffen startade den 5 okt. i SOVs lokaler på Vikingagatan. Över 20 intresserade hade anmält sig och var nu på plats, ivriga att lära sig eller att lära bort.

Första träffen ägnades åt att bekanta sig med varann, pejla intresset för de olika handarbetsgrenarna, beundra gamla mönster på stickade vantar och Hapsal-schalar m.m.

Att knyppling på det gamla rågö- och runösättet blir svårt att genomföra här och nu, kom vi fram til, vi saknar ju knyppladynor och -pinnar, men kan vi få någon att tillverka dessa, kanske vi kan ta upp knypplingen längre fram; till dess får vi hoppas att knypplerskorna ute i bygderna gör sitt för att bevara denna ädla konst.

Nu är vi alla igång med liv och lust, skramlar med stickor och virknålar, det ena fina mönstret efter det andra växer fram. Mönster ritas och band flätas, t.o.m. knyppladynor har varit på plats och demonstrerats.

Fortfarande väntar vi på någon som kan varpa och väva band på det gamla sättet (inte med bandgrind).

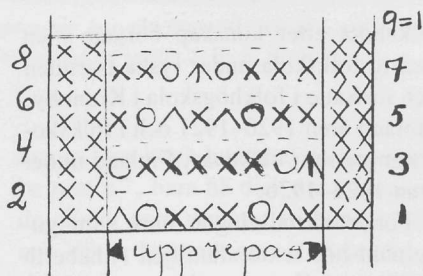
Ställ upp du som kan!

Att träffas så här ifrån de olika bygderna och arbeta tillsammans är givande och trivsamt, t.o.m. några ingifta "estlandssvenskor" har infunnit sig, och jag hoppas de trivs i vårt lag.

För att bättra på trivseln ytterligare har vår Katarina ställt upp och ordnat så att härliga kaffedoster slår emot en i samma ögonblick man öppnar dörren. Det känns som välkommen hit.

En hälsning med en liten stickgåta till er som inte är med.

Ingeborg

Runöfest

I kallelse från Runöbornas Förening stod bl.a:

"Nu är det dags igen för en riktig Runöfest, med äkta runömat och annat trevligt..."

Dags var det lördagen den 30 oktober 1982 i Medborgarhuset Fyren i Kärrtorp, Stockholm. Som vanligt vid runöträffar öppnades porten redan kl 14.00. På riktigt började det kl 17.00, då föreningens ordförande Henrik Melin hälsade alla – ett åttiotal – hjärtligt välkomna.

Därefter serverades deltagarna äkta Runö-surkålssoppa med separat köttbit (större än på farfars tid) jämte "eist bre å smer".

Köksavdelningen leddes av Edit Nord-

gren, den aktiva sekreteraren i föreningens styrelse.

Kvällens föredrag hölls av ordföranden, Henrik Melin. Han gav en resumé över Runös historia fram till överflyttningen till Sverige. Detta ämne skulle bli återkommande tema vid nya träffar framöver.

Så var det musikanternas tur: Anders Erikson, rågöättling, elgitarr, Endel Enggrön, Rågö, dragspel och Manfred Strickman, Korkis, dragspel. Senare utökades trion med Runö-fiolmannen Tomas Dreijer.

I pausen dracks kaffe med hembakat till, och barserveringen fungerade.

Lotteriet hade strykande åtgång och lotterigudinnan glömde ej signaturens andra hälft.

Ända från Singö hade man kommit till den gemensamma och glada träffen.

Notiser

NORSK MEDALJ till tapper sjöman under andra världskriget

JOHAN TAMMGREN

(tidigare Kornblom)

född den 3 april 1908 på Ormsö, Rumpo-Jobbasa, numera bosatt i Stockholms förort Kärrtorp, fick tillsammans med några hundra svenska sjömän motta medalj och stort tack från Norge på norska ambassaden i Stockholm, den 15 september 1982.

Sjömännen hade under kriget seglat under norsk flagg, och nu fick de beviset på det norska folkets uppskattning av deras insatser under andra världskriget.

Vi gratulerar!

Hugo Mickelin

P.S. Under andra världskriget seglade Johan Tammgren även under amerikansk flagg.

Utmärkelsen för dessa strapatser har han redan tidigare mottagit från U.S.A.

D.S.

Riksbyggens vice VD Olle Lindström har valts till ny ordförande i internationella kooperativa alliansens (IKA) bostadskommitté. Lindström efterträder västtysken Wolfgang Ambrosius.

(Forts. nästa sid.)

Som "runöbo" under en hel sommar 1936 (postivanem) mötte jag idel kända ansikten att beskåda och "glamma med".

Festdeltagarna tackar de duktiga arrangörerna genom

H M

AGNETA LINDSTRÖM 80 år

Den 25 januari 1983 når f.d. folkskollärarinnan Agneta Lindström i Bromma den aktningvärda åldern av 80 år.

Hennes vagna stod i Rälby Smesa på Ormsö och därifrån började hennes "brokiga och krokiga" levnadsväg.

Olle Lindström är vice VD i Riksbyggen sedan 1972 och har även tidigare engagerat sig internationellt bl.a. i utvecklandet av bostadskooperationen i u-länderna.

IKA har medlemsorganisationer från ett 60-tal länder. Svenska medlemsorganisationer är KF, LRF, FolkSAM, OK, Riksbyggen, HSB och Konsumentgillesförbundet. Efter valet av Olle Lindström har fyra av IKA:s nio specialkommittéer svenska ordförande.

(DN 10/11-82)

Olle (Sten Olof) Lindström är född på Ormsö, Rälby den 12 dec. 1926 och kom till Sverige den 7 juni 1943.

HM

JOHAN VIKSTRÖM

finlandssvensk biskop i Borgå stift valdes till Finlands ärkebiskop och installerades vid en högtidlig ceremoni den 12 sept. 1982 i Åbo domkyrka. Hans efterträdare som biskop i Borgå blir hans broder, teol dr Erik Vikström, kyrkoherde i Pedersöre.

Sökandet efter kunskap började i en treårig folkskola under ryska tsartiden och fortsatte i folkhögskola i Kronoby, Finland åren 1920-1921 och i folkskoleseminarium i Ekenäs, Finland under åren 1921-1926.

Första anställningen blev som guvernant hos rektorsfamiljen Adalberth på Birkas och som timlärare vid folkhög- och lantmannaskolan där. Våren 1929 satte tbc stopp för hennes pedagogiska verksamhet tre år framöver. Hösten 1932 fick hon anställning vid Norrby folkskola och 1934 kom hon till samma skola, där hon själv en gång börjat som elev, alltså till Hullo folkskola.

Sommaren 1941 slog tbc till igen.

Som resultat av förhandlingar mellan svenska och tyska myndigheter erhöles utresetillstånd för ett antal sjuka personer och åldringar av estlandssvensk börd. Den 22 maj 1943 anlände med det svenska lasarettsfartyget "Seagull II" 42 estlandssvenskar till Stockholm. Agneta Lindström ingick i gruppen.

En ny period av sanatorievistelser inleddes, som slutade våren 1946. Efter det ägnade sig Agneta åt husligt arbete av varierande svårighetsgrad. Våren 1956 började hon som kontorist hos Fiat Bil AB och stannade där till

Lilly Luther in memoriam

Brigadören i Frälsningsarmén Lilly Maria Luther avled den 6 september 1982 i Stockholm, 72 år gammal.

Hon föddes den 30 maj 1910 i Narva, Estland och var dotter till Alma, född Mattsson, och Ludvig Luther från Nargö. Föräldrarna var vid tidpunkten för hennes födelse bosatta i Narva.

Redan under studieåren vid handelsgymnasium vigdes hon till soldat i Frälsningsarmén och kom från kåren i Reval till officersskolan 1930. Efter utbildningen tjänstgjorde hon på olika förordnanden inom Frälsningsarmén i Estland, Lettland, Norge, Tyskland och sedan sommaren 1943 i Sverige. Hon var sjukvårdsutbildad och talade många språk. Hon anlätades under sin aktiva tid som tolk i sju olika språk vid Frälsningsarméns internationella åtaganden. Hennes sista förordnande före pensioneringen var vid Frälsningsarméns högkvarter i Stockholm.

Vi minns Lilly som en strålande personlighet: intellektuell, aktiv, ärlig och barmhärtig. I sanning en från den front som vinner.

Vi alla, hennes släkt och vänner, vill instämma i följande minnesord, som kamraterna i Frälsningsarmén skrivit som en sista hälsning:

Att dö är seger, inte nederlag.
Det lyser över bergen – natt har blivit dag!
Sörj inte över den, som äntligen är fri,
Ty Gud är liv.

H. L.-O.

pensioneringen år 1970. Åren därefter har hon vidareutbildat sig på bl.a. språkkurser och sommarkurser för pensionärer vid ett 10-tal olika folkhögskolor.

Släkt och vänner, KUSTBON och SOV önskar Agneta Lindström en lugn och solig höst.

LG/HM

Sälen som kom upp igen

Vikarsäljakt på Runö i början av 1920-talet. Skytten har just nått fram till "skjule" och hittat lämpligt stöd för geväret. Om någon sekund kommer skottet att smälla. – Ur E. Klein, Runö

En historia om jakt på vikarsäl, så som den gärna berättades på Runö vid "kväldskine" (kvällskenet, den stund mellan skymning och mörker, då man inte kunde arbeta vid dagsljus och det var för tidigt och tända lampan), berättad av

Junne Öman

ENN VIKARSKJUT-DA Å HURS
STOAT'N OATER KOM UPP PA
IS'N Å DO.

Enn isgoa-da to daddan å ja lodja mä oss ive lävatne pa ēster-sio ua Run. Hä var groa'an veilek, tärfero dro vi lodja lite fjarmar som vanliht. Som vi leid lodja to vi oss troa mä sama å ja kēnd is'n froam någhran da forr. Tua jahta kroaka vikar-mōro å svartgo'ande kut'n unda me e ett drivstäl å teim villt ja hava da.

Som ja kom tär (rumtom mej-moate) hav moro å kut'n fletjat se ut pa hlete. Teim hav skjul ua min boen, så ja berja fiske eft dem. Ja var just unde skjule som mōro fick veghr ua en siman å dick ne'er. Ja kunt bara skjut kut'n.

Tua dick vi mä daddan pa iter-boen å tär loa en gālan vikar pa ett hlet. Dad-

dan sa "ga kouk hua noa! do kan hlippe nest'n", bara hä dick ete e kumande nāmar som rumtom tri-hunder trēno. Vikan loa spik ouo ått å ja vād e skjutande en stelans upa. Bakom skōte blei en runder å ja visst så en ete var de'er. Forr ja lid skjut ana skōte dick en ne'er. Ja dick kouka pa blīsa; tär var lite blō å e behgn loa min kūða. Ja dick ebakas nest daddan, han trod vikan var de'er bara hä trod ete ja.

Vi dick ett par skōthuald pa iter-boen å kom e meier uppbrutjan is. Daddan dick fere å rät som e var hurra en se ne'er å ja gjord sama. En vikar kom upp pa gott skōthuald å daddan sa mä sama "ga ta en". Ja berja kraka, bara fick en ete iper, hä var duhtet brutet. Tua sa daddan sahtes "hä er tin bräckle vikan å han flānter som nābers mära (mära hav flāntot). Forr ja lid skjut hoða daddan "nu do en, bara skjut ginom en". Ja gjord sua å lopp en faster. Tua sit ja så en hav dōet reia fere seinst skōte.

Hä var en ua ester-sjons stērst stoata å nu hav vi tua vikar. Vi bant stoat'n å kut'n pa kjalkan å berja pa inder-boen. Nu demt tuka å vi värd e gua'ande eft mīn färdō ebakas. E tuka kouka enn

Josef till Maria

Hur ljuvt det är att vara
i dina gårdar och i din boning!
Hur ljuvt det är att se
din rygg böja sig
och dina händer gripa tingen.
Du är ett leende i mina armar.
Du är ett mjukt leende
som mina lemmar vilar i
och som dröjer kvar innanför dörren
när du redan öppnar grinden.
Allt är så helt hos dig
så gåtfullt självklart.
Din kärlek liksom ditt avsked.

E.L.

Ett tack

till Marianne och Siv och ett välkommen till Louise och Birgitta.

Båda våra damer på expeditionen Vikingagatan 25 i Stockholm, Marianne Hellqvist, anställd i tre år, och Siv Frykberg, anställd i två år, har under den gångna sommaren slutat sin anställning. Vi alla som har haft med Marianne och Siv att göra vill varmt tacka dem för utfört värdefullt arbete och för den vänlighet de alltid bemött oss med.

Saknaden efter dem är stor, men eftersom tiden alltid måste gå vidare har i deras ställe kommit **Louise Mildén** (den 1 oktober) och **Birgitta Forssblad** (den 1 december). Vi hälsar Louise och Birgitta varmt välkomna och hoppas på trevligt samarbete under många år.

TL

vikar pa skōthuald. Ja kraka fram lite å skjout, hä var en kut e ett neghersmält drivstäl. Nu hav vi tri vikar.

Som vi kom nest lodja var tär en man mä sin pilt'n. Teim hav guäet ua fot ūta lodi å hav fuäet enn vikar. Is'n hav gjord louser å vi fick all ro oss mä var lodja moate fastis-līa.

Ive fastis'n kom vi snart heim. Bākua blei e sja!-e! nest teim som var mä oss ive lävatne. Hä var ett vanlegt bruk så e skutt givas sja!-e! upa forst vikan (jannfre) håre vinten.

Hann vinten skreiv vi nitahundersjeksåträte.

Helsingfors drömstaden för unga i Reval

Så lyder en rubrik i Hufvudstadsbladet 11 augusti 1982.

Artikeln är skriven av medarbetaren i Hufvudstadsbladet Gunnar Mattsson.

”Till Helsingfors skulle jag resa om jag fick välja mellan städer utan-

för Estland”, svarade unga estnikan Marwe Lille-Laid. Samma svar gav alla andra unga då Leif Rosas och jag ställde frågan på strövtåg i Reval – detta populära rese-mål som i år nås av över 100.000 finländare. Fjölårets rekord var 85.500 fin-

ländska besökare. En ökning med 39 procent.”

Vi hoppar över huvuddelen av det innehållsrika reportaget för att enbart saxa avsnittet om oss estlandssvenskar enligt följande.

Hugo Mickelin

Drygt 100 svenskar

Vill man tala svenska med svenskar så får man lov att vara detektiv. Vi gjorde det bara med Lasse Liemola som i en förstad besökte sina svärföräldrar. Svenska med ester är lättare ty man lär sig inte bara med hjälp av Rundradion utan även med hjälp av redion och TV i Sverige.

Det finns drygt 100 svenskar i norra Estland. De som bäst bevarat sitt modersmål finns på Ormsö västerom Reval. På andra orter är estniska hem-språket. Framtill andra världskriget fanns det ännu uppskattningsvis 8 000 svenskar i Estland.

Kolonisationen skedde ungefär samtidigt som i Nyland – således för ungefär 800 år sedan.

Någonting att dokumentera innan det är för sent.

–Visst har vi intresse, säger Martin Rehberg på svenska TV. – Men det är så svårt, svenskarna är så utspridda och medelåldern så hög. Det måste ske snabbt. HB1:s uppskattning om drygt 100 svenskar stämmer väl överens med våra egna noteringar. Då jag senast besökte Estland flammade intresset geneast upp för ett program om ”dessa spillror”. Men vi får se – tills vidare är det bara fråga om en plan.

Även andra planerar

Fil. mag. Ann-Mari Häggman och professor Lars Huldén gjorde för snart två år sedan bandupptagningar bland svenskar i Estland. Materialet bearbetas för närvarande på Folkkultursarkivet i Vasa.

–Kan det vara sista kapitlet i de sista svenskarnas historia i Estland?

Mycket möjligt, ty de ungefär 200 som finns kvar är gamla. Vårt projekt ingick i det vetenskapligt-tekniska samarbetet mellan Finland och Sovjet. Men redan då nämnde Häggman och jag att vi gärna vill göra ett filmreportage utöver våra bandinspelningar. Och vi har nu gjort en anhållan därom. Svar har vi ännu inte fått.

KALLELSE TILL ÅRSMÖTE

Tid: Lördagen den 19 mars 1983 kl. 18.00

Plats: Eesti Maja, festvåningen, Vallingatan 34, 1 tr. Stockholm

Dagordning enligt stadgarna

Kaffeservering

Musikunderhållning av estlandssvensk

Lotteri

STYRELSEN FÖR SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

FÖRHANDSMEDDELANDE

Nästa bygdeträff!

Ämne: Ormsö

Plats: Spårvägsrestaurangen, Blåsut, Enskede, Stockholm

Tid: Lördagen den 23 april 1983 kl. 15.00.

Utförligare uppgifter i nästa nr av Kustbon.

STYRELSEN FÖR SVENSKA ODLINGENS VÄNNER

Advokatfirman Ervin Pang AB

Wahrendorffsgatan 8, 111 47 Stockholm,
tel. 08/21 80 50, 21 70 30.

SÖKER

lagliga eller testamentariska arvingar till nedanstående personer ursprungligen bosatta i Estland:

Gross,	Märt	Oidekivi,	Vasili
Grossberg,	Mari	Rosenthal,	Edit
Holland,	Johan	Ross,	Eduard
Härm,	Jüri	Rossmann,	Paul
Kartau,	Julia	Rätsep,	Mihkel
Keernik,	Adolf	Seglin,	Eedert
Koppel,	Karl	Simsivart,	Jüri
Käbi,	Johannes	Soosaar,	Tönis
Kümmel,	Sergei	Tilk,	Jaan
Leisman,	Maretta	Tiss-Teesaar,	Hans
Lobjak,	(Hans) Jakob	Tomson,	Albert
Luckman,	Aleksander	Truve,	Villem
Männik,	Jaan	Unt,	Alma
Oberg,	Ludvig	Weizenberg,	Emma

Kontakta advokat Ervin Pang, jur.kand. Ethel Pang eller sekr. fru Inga-Brita Larsson.

Advokatfirman åtager sig alla slags juridiska uppdrag inom och utom Sverige.
Språk: svenska, estniska, engelska och tyska.

UPPROP

Du estlandssvensk eller rikssvensk!
Skulle Du känna för att lära dej dansa
folkdans från Estland och dess svenskbygder?

Hör av Dej!
Kan Du inte dansa gammalt får Du lära Dej.
RÅGÖBORNAS DANSLAG

Ring!

R Rosenberg
H Stahl

Dagtid **Kväll**
08-731 16 47 08-767 18 38
08-719 24 70 08-86 09 80

Familjenytt

Födda

En son
den 22 augusti 1982
Ulf Nyström och Elisabeth Andersson
Vallentuna

Vigda

I Lerbäckes kyrka den 25 juni 1982
Anne-Ly Kilk
Berbe Björk

På svenska ambassaden i Portugal
14 sept. 1982
Ivar Boman
Thea Tariks-Kiviaed

Döda

Linda Rosen, född Matson 23 nov. 1919 på
Nargö avled i maj 1982

Maria Carlsson, född Grundsten 26 febr. 1918
på Ormsö avled 14 aug. 1982 i Linde, Gotland

Henrik Pikner, född 12 okt. 1925 på Ormsö
avled 17 aug. 1982 i Eskilstuna

Alfred Paul Matson, född 7 juni 1895 i Reval
avled 27 aug. 1982

Lilly Luther, född 30 maj 1910 i Reval avled 6
sept. 1982 i Stockholm

Julius Lindman, född 31 mars 1910 på Rågöarna
avled 21 sept. 1982 i Stockholm

Karl Hjalmar Adelman, född 23 okt. 1916 i
Rickul avled 22 aug. 1982 i Stockholm

Erni Leonard Norrman, född 4 maj 1922 i Kor-
kis avled 26 sept. 1982 i Stockholm

Hildegard Hallek, född Heldring 10 sept. 1908
på Ormsö avled 1 okt. 1982 i Sölvesborg

Emil Rosen född 9 febr. 1912 på Nargö avled 18
okt. 1982 i Stockholm

Min älskade Make
vår käre Far och Farfar
Anders Ahlkvist
* 26 november 1905
† 17 september 1982
har lämnat oss i djupaste
sorg och saknad, men i
ljust och tacksamt minne
bevarad

KATARINA
GERHARD och VIVI-ANNE
ARNE och KERSTIN
Barnbarn
Syskon Faster
Svägerskor och Svågrar
Övrig släkt och många vänner

*Vad Du lidit ingen
känner
Ty Du själv Din börda
bar
Syntes glad bland Dina
vänner
När Du kanske plågad
var*

Vår älskade
Elvine Brun
* 4 oktober 1896
har stilla insomnat
Stockholm den 10 maj 1982
Sörjd och saknad

Svägerska
Syskonbarn med familjer
Släkt och många vänner samt
Södermalms fria församling

*Aldrig komma vi att glömma
Vad Du gjort i gången tid
Tack för all Din omsorg ömma
Tack Du kära, sov i frid.*

Min käre bror
vår farbror
Anton Klingberg
* 14 augusti 1897 i Bergsby, Rickul
† 7 oktober 1982 i Thunder Bay,
Canada
I tacksamt minne bevarad

ALIDA
Olga Egon Paulina

*Tyst och stilla har Du levat
Tyst och stilla gick Du bort
Vi Ditt minne älska, vörda
Vila nu i frid*

Allas vår älskade
Johan Hammerman
* 4 augusti 1892
har i dag lämnat oss i
namnlös sorg och saknad,
men i tacksamt minne
bevarad.
Stockholm 11 okt. 1982

BARN
och BARNBARN
med FAMILJER
Släkt och vänner

*Och det bliver en dag,
som är ensam i sitt slag
och som är känd av Herren,
en dag, då det varken är dag eller natt,
en dag, då det bliver ljusst,
när aftonen kommer.
Sak. 14:7*

Min älskade Maka,
vår kära Mor och Mormor,
min Svärmor
Maria Mark
* 12 november 1907
har i dag stilla insomnat i tron
på sin Frälsare. Sörjd och saknad
av oss, släkt och vänner och
Filadelfiaförsamlingen
Hägersten den 22 juni 1982

HANS
Adèle
Jill och Leo
Pascalle
Jan
Stig

*Tack för rosorna vid vägen
Tack för törnen ibland dem
Tack för resta himlastegen
Tack för evigt tryggt hem.*

Våra kära Mor
och Mormor
Gertrud Broman
född Westerström
* 8 jan. 1898 på Ormsö
† 23 juli 1982 i Hägersten
I ljusst och tacksamt
minne bevarad av oss.

AGNETA och LARS-EDVIN
Jan
INGER och LARS
Lena Ulrica
Släkt och vänner

*Många blev åren
Du vandrade här.
Så trogen, så verksam
i tiden
Nu mättad av ålder
förunnat Dig är
Få njuta den eviga
friden.*

Vår kära
Katarina Hammerman
* 15 december 1905
har hastigt lämnat oss i djup
sorg och saknad
Huddinge 4 september 1982

HILDA och GÖSTA
Marie, Eva
Broder, släkt och vänner

*Ett härta av godhet har
shutat att slå.
Den eviga vilan har kommit.
Oändlig är saknaden,
bitter och stor.
Dock finns det en tröst:
Du sover i ro.*

Hans Notman
f. 25 september 1904 på Ormsö
† 24 augusti 1982 i Stockholm
Släkt och vänner

*Ett strävsamt liv har
slocknat ut,
En flitig hand har
domnat.
Din arbetsdag har nått
sitt slut,
Ditt trötta huvud
somnat.*

August Schönberg

född den 9 nov. 1907 i Rickul
död den 12 nov. 1982 i Stockholm
Syskonen
Svägerska Brorson

*Lugnt är att vila
när krafterna domnat
Trött efter världens
oändliga strid.
Skönt i den eviga vilan
få somna.
Käraste broder vila i frid.*

Min käre make

Paul Skugarjev

* 12 oktober 1912
† 17 september 1982
Älskad. Saknad.

ELIISA

*Var jag går i skogar, berg
och dalar
följer mig en vän, jag hör
hans röst.
Väl osynlig är han, men han
talar,
talar stundom varning,
studom tröst.
Det är Herden god. Väl var
han döder,
men han lever i all evighet.
Sina får han följer, vårdar,
föder
med osäglig trofasthet.*

Vår innerligt älskade
Mor och Mormor

Rosalie Thomsson

* 1/8 1911
avled i sitt hem. Sörjd och
saknad av oss, syskon, övrig
släkt och vänner.
Torshälla den 19 september
1982

Dagmar och Stig
Arne
Vivi och Sten-Inge
Emma och Klara

*Du var så osjälvisk. Din
kärlek och omsorg om oss
Vi känner djup
tacksamhet och glädje
över att Du har levat
Ps 377*

Vår älskade Pappa
vår käre

Olof Rosenberg

* 16 juli 1934
har hastigt lämnat oss.
Djupt sörjd och saknad.
Tumba 19 sept. 1982

LISBETH
PIA och BOSSE
MARTIN och SUSANNE
MICHAEL
HERMAN
SVEN med FAMILJ
Övrig släkt och vänner

*I höstvindens sus
Du somnade stilla
Nu sjukdom och oro
ej mer gör Dig illa
I minnet Du lever
Du finns alltid kvar
I minnet vi ser Dig
precis som Du var.*

Vår älskade

Paul Treiberg

* 18 oktober 1898
† 30 oktober 1982
har hastigt lämnat oss i
djupaste sorg och saknad

ALEXANDER och ELLA
ELLEN och CARL
ELNA och EVALD
INGEBORG och RIKARD
Barnbarn med familjer
Syskonen och syskonbarn
med familjer
Övrig släkt och många vänner

*När Mor gick bort, så
ensam blev Din tid
Nu käre Far har även Du
fått frid
Sov kära två som delat
öden
I gravens ro förenade i
döden.*

Bemärkelsedagar

1:a kvartalet 1983

90 år

Julia Brunberg, född Fagerlund den 27 febr. 1893, Rickul
Hulda Heyman, född Brus den 4 mars 1893, Rickul
Lovisa Grenfeldt, född Dührberg den 17 mars 1893, Rickul
Katarina Fällman, född Österberg den 22 mars 1893, Ormsö

85 år

August Stenberg, född den 5 jan. 1898, Rickul
Kurt Matson, född den 3 febr. 1898, Hapsal
Maria Blees, född den 11 febr. 1898, Rickul
Katarina Fällin, född den 14 febr. 1898, Ormsö
Heinrich Edvard Teichman, född den 17 febr. 1898, Nuckö
Marie Grauverk, född Gregoriev den 19 febr. 1898, Ormsö
Katarina Pihlman, född den 19 febr. 1898, Ormsö

Min älskade Make
vår käre Far och Farfar

Jaan Uusmets

född 18/6 1898
död 9/12 1981

IDA
Kaljo Rita
Ulf Lisbeth och Daniel

*Vi hann ej säga dig farväl,
ty döden kom så fort,
men låt oss säga dig vårt tack
vid evighetens port.*

Min älskade Make
vår käre Far och Morfar

Anton Österman

född 19 september 1904
har i dag lugnt och stilla insomnat.
Sörjd och saknad av oss, syskon,
övrig släkt och vänner.
Eskilstuna 27 juli 1982

MARIA
Karin och Rolf
Henry Mats
Ulla och Sven-Erik
Mikael
Barnbarnsbarn

*Du kämpat länge matt och svag
Mot sjukdom lång och svår
Men nu Du funnit vilans dag
Dit inga smärtor når.*

Fridolf Ludvig Ambrosen, född den 28 febr. 1898, Nargö

Hans Mickelin, född den 6 mars 1898, Ormsö
Mathilda Kalda, född Ahlberg den 22 mars 1898, Rickul

Maria Beckman, född Hamberg den 23 mars 1898, Ormsö

Herman Åkerman, född den 31 mars 1898, Rickul

80 år

Sigrid Elisabeth Blee, född den 11 jan. 1903, Reval

Lydia Elisabeth von Zur-Mühlen, född den 16 jan. 1903, Hapsal

Robert Valentin Dreiman, född den 22 jan. 1903, Reval

Helena Melders, född Melders den 22 jan. 1903, Runö

Agneta Lindström, född den 25 jan. 1903, Ormsö

Anette Luks, född Treiberg den 29 jan. 1903, Rickul

Mathilda Ahlberg, född Alberg den 30 jan. 1903, Rickul

Maria Brus, född den 31 jan. 1903, Odensholm
Alfred Friedrich Hallberg, född den 1 febr. 1903, Reval

Voldemar Tegelberg, född den 6 febr. 1903, Rickul

Voldemar Blomberg, född den 21 mars 1903, Rickul

Elvine Engman, född den 22 mars 1903, Nuckö
Sigrid Abrahamsson, född Heldring den 24 mars 1903, Reval

Johannes Faltis, född den 26 mars 1903, Neve

75 år

Julie Norrman, född Vapper den 1 jan. 1908, Runö

Karl Grönberg, född den 13 jan. 1908, Nuckö
Hilda Viljamaa, född Timmerman den 15 jan. 1908, Nuckö

Elfrida Ringberg, född Thomsson den 23 jan. 1908, Rickul

Rosette Söderström, född Grönlund den 25 jan. 1908, Rågöarna

Sofia Grönlund, född den 29 jan. 1908, Rågöarna

Johanna Timmerman, född Vestersten den 1 febr. 1908, Nuckö

Rosalie Seffers, född den 7 febr. 1908, Nuckö
Ida Elina Blomberg, född Räsänen den 10 febr. 1908, Finland

Maria Fällin, född Fagerros den 19 febr. 1908, Ormsö

Axel Amberman, född den 23 febr. 1908, Nuckö

Robert Barud, född den 7 mars 1908, Nuckö
Alide Treiberg, född Vesterbom den 9 mars 1908, Rickul

Dalia Luks, född den 12 mars 1908, Rickul

Mina Wikström, född den 24 mars 1908, Ormsö

Elvine Klippberg, född Viberg den 26 mars 1908, Rickul

70 år

Johannes Nee, född den 5 jan. 1913, Ormsö

Edita Birgitta Freiman, född Greisman den 6 jan. 1913, Nuckö

Axel Alfred Zeisig, född den 6 jan. 1913, Nuckö

Axel Albert Adelman, född den 11 jan. 1913, Rickul

Irene Maria Freiman, född Reisman den 18 jan. 1913, Nuckö

Helmi Emilie Delfine Aman, född Marr den 20 jan. 1913, Nuckö

Signe Wellenide Henriette Vitman, född Ribon den 1 febr. 1913, Nuckö

Maria Grönman, född Hörnsten den 8 febr. 1913, Ormsö

Runö

Pauline Kurema, född Friman den 16 febr. 1913, Nuckö

Fredrik Emanuel Dreijer, född den 23 febr. 1913, Runö

Gisela Gahlbäck, född Pauli den 2 mars 1913, Reval

Oskar Brun, född den 4 mars 1913, Nuckö

Hilda Elfride Bergman, född Kүүsvek den 5 mars 1913, Dorpat

Elsa Malm, född Jäger den 6 mars 1913, Reval

Axel Derblom, född den 8 mars 1913, Nuckö

Katarina Alström, född Salin den 18 mars 1913, Ormsö

Gertrud Gärdström, född Grundström den 20 mars 1913, Ormsö

Johan Benholm, född den 27 mars 1913, Ormsö

60 år

Hjalmar Beckman, född den 4 jan. 1923, Ormsö

Alrik Bernhard Mickelin, född den 5 jan. 1923, Ormsö

Maria Nee, född den 9 jan. 1923, Ormsö

Einar Harald Alun, född den 14 jan. 1923, Nuckö

Irene Armilde Tamm, född Laanes den 14 jan. 1923, Nuckö

Maria Hemlin, född Vahlberg den 19 jan. 1923, Ormsö

Aline Zenia Berglund, född Vesterholm den 20 jan. 1923, Rickul

Alice Tiits, född Berkman den 21 jan. 1923, Nuckö

Hella Luther, född Allist den 23 jan. 1923, Reval

Alice Ingeborg Sekobon, född den 23 jan. 1923, Nuckö

Alide Ludmilla Hamberg, född Viiland den 28 jan. 1923, Rickul

Katarina Mathilda Timmerman, född den 30 jan. 1923, Ormsö

Hugo Pella, född den 31 jan. 1923, Korkis

Oskar Murman, född den 5 febr. 1923, Ormsö

Karin Armilda Larsson, född Stenberg den 7 febr. 1923, Rickul

Robert Fagerström, född den 12 febr. 1923, Vippal

Agneta Wigede, född Moll den 12 febr. 1923, Ormsö

Helena Dreijer, född Ullisgård den 18 febr. 1923, Runö

Katarina Förberg, född Nyholm den 18 febr. 1923, Ormsö

Linda Miralda Kärras, född Hallman den 21 febr. 1923, Rickul

Ida Katarina Isberg, född Beckman den 5 mars 1923, Ormsö

Hilda Ivarsson, född Öman den 6 mars 1923, Ormsö

Rosine Irene Luther, född Fahrman den 7 mars 1923, Nuckö

Elfriede Ingeborg Göransson, född Brun den 14 mars 1923, Nuckö

Edgar Gerhard Friberg, född den 14 mars 1923, Ormsö

Maria Söderlund, född den 17 mars 1923, Ormsö

Elvine Agneta Söderholm, född Appelblom den 19 mars 1923, Ormsö

Maria Österback, född Nyholm den 19 mars 1923, Ormsö

Heino Avango, född den 20 mars 1923, Reval

Maria Forsman, född Fagerros den 26 mars 1923, Ormsö

Karl Robert Gerdehag, född den 26 mars 1923, Reval

50 år

Elin Kungberg, född Stahlman den 1 jan. 1933, Nuckö

Alma Pikner, född den 2 jan. 1933, Ormsö

Lydia Grundsten, född den 3 jan. 1933, Ormsö

Elin Ahlström, född den 5 jan. 1933, Ormsö

Johannes Ahlström, född den 5 jan. 1933, Ormsö

Öie Köusson, född den 6 jan. 1933, Reval

Edla Ingeborg Thomson, född den 7 jan. 1933, Ormsö

Alida Ingeborg Fält, född den 8 jan. 1933, Ormsö

Elna Marianne Pettersson, född Vesterman den 8 jan. 1933, Rickul

Meida Pöldma, född den 8 jan. 1933, Rapla

Robert Heyman, född den 10 jan. 1933, Rickul

Elna Karin Enkel, född den 10 jan. 1933, Ormsö

Holger Johannes Ringberg, född den 11 jan. 1933, Rickul

Lennart Kriisa, född den 14 jan. 1933, Hapsal

Harry Norrman, född den 16 jan. 1933, Vippal

Alide Elvine Nilsen, född den 25 jan. 1933, Ormsö

Elna Joanurm, född den 28 jan. 1933, Kolga

Inga Schönberg, född den 1 febr. 1933, Rickul

Elvine Ingeborg Fält, född den 4 febr. 1933, Ormsö

Edvin Emanuel Konrad Haggarrsson, född den 14 febr. 1933, Runö

Erik Gineman, född den 22 febr. 1933, Nuckö

Sigvard Valentin Richard Hamberg, född den 24 febr. 1933, Ormsö

Per-Olof Tennisberg, född den 2 mars 1933, Rickul

Erling Gustav Lemberg, född den 8 mars 1933, Nuckö

Heljo Liljan Laidna, född den 9 mars 1933, Reval

Linda Ingeborg Hannan, född Gärdström den 12 mars 1933, Ormsö

Vilma Albert, född den 21 mars 1933, Nuckö

Maj-Gret Jöesaar, född den 25 mars 1933, Nargö

Signe Elin Storholm, född den 26 mars 1933, Ormsö

Ingrid Lilja, född den 29 mars 1933, Ormsö

Gunnar Bertil Luks, född den 29 mars 1933, Rickul

Laine Alberg, född den 30 mars 1933, Rickul

Vanda Tanseri, född den 30 mars 1933, Nuckö

Sven Tuno'n, född den 31 mars 1933, Petseri

Rein Tuno'n, född den 31 mars 1933, Petseri